

Relatorios

XORNADA

O PARLAMENTO ANTE O RETO DA PARTICIPACIÓN CIDADÁ

**Coordinador:
José Julio Fernández Rodríguez**

Santiago de Compostela, 1 de xullo de 2016

Relatorios

Xornada O Parlamento ante o reto da participación cidadá
Santiago de Compostela, 1 de xullo de 2016

Coordinador: José Julio Fernández Rodríguez

Xornada *O Parlamento ante o reto da participación cidadá*
Santiago de Compostela, xullo de 2016
Coordinación científica: José Julio Fernández Rodríguez

Edita

© Parlamento de Galicia, 2016

Rúa do Hórreo, 63

15701 Santiago de Compostela (A Coruña)

www.parlamento.gal

© Dos textos, os relatores

© Do limiar: José Julio Fernández Rodríguez

Maquetación

Servizo de Publicacións do Parlamento de Galicia

ISBN: 978-84-7836-114-4

Índice

Limiar	7
Presentación e inauguración da Xornada	6
Miguel Santalices Vieira, presidente do Parlamento de Galicia, e José Julio Fernández Rodríguez, coordinador	
Sistema representativo e a crise da democracia de partidos	13
Roberto L. Blanco Valdés	
O Parlamento 3.0	26
Miguel Pérez-Moneo	
Mesa redonda: A visión da cidadanía	44
José Julio Fernández Rodríguez (moderador) Miriam Garabito Cociñas Susana López Carbia Noela Rey Méndez Luis Barreiro Carballal	
Os novos instrumentos de participación no Parlamento de Galicia	75
Xosé Antón Sarmiento Méndez	
Clausura	94
Marta Rodríguez Arias, vicepresidenta do Parlamento de Galicia, e José Julio Fernández Rodríguez, coordinador da xornada	

PRESENTACIÓN E INAUGURACIÓN DA XORNADA

Miguel Santalices Vieira

Presidente do Parlamento de Galicia

José Julio Fernández Rodríguez

Universidade de Santiago de Compostela

Limiar

A democracia necesita o alimento constante que lle proporciona a cidadanía a través da súa participación. Non é posible outra forma de servir o interese xeral máis que tendo en conta a opinión das persoas, unha opinión que conforma a base ontolóxica da forma de goberno democrático. As fórmulas de democracia participativa e deliberativa acentúan ese rol que deben representar os homes e mulleres das nosas sociedades. Parafraseando a Bobbio, pode afirmarse que a democracia é esencialmente dinámica, estar en transformación é a súa condición natural, polo que se adapta ás novas contornas espacio-temporais para satisfacer as demandas que van xurdindo.

Neste contexto, o Parlamento debe asumir o reto desta participación cidadá, para nutrirse da súa lexitimidade nun marco heteroxéneo e poliédrico, moito máis complexo ca no pasado. En efecto, a conformación da representación política e social amosa caracteres disímiles e diversos, soportes múltiples e dixitalizados, concrecións multinivel e fórmulas que mesturan as solucións tradicionais con novos intentos de democracia directa. O risco de non subirse ao tren da modernidade é perecer nunha estéril autocompracencia en formas periclitadas da representación.

O Parlamento de Galicia asume ese reto de actualización, eu creo que con entusiasmo e preocupación, sabedores como somos na nosa terra de que o éxito en calquera desafío pasa polo traballo e o esforzo persoal. Para afondar nesta liña, organizamos no Pazo do Hórreo, sede do Parlamento de Galicia, o 1 de xullo de 2016 unha xornada titulada O Parlamento ante o reto da participación cidadá, con gran éxito de público e con intervencións de sumo interese por parte dos cualificados relatores. Os profesores convidados, e tamén diversos asistentes, ofreceron claves explicativas para fornecer e dinamizar a tan imprescindible participación da cidadanía. O resultado que agora ofrecemos creo que é moi útil para que todos e todas poidamos dar un paso cara adiante no noso compromiso democrático en Galicia. Trátase de aspirar ao sentido prescritivo ou ideal de democracia, como dicía Sartori, cualificando a dimensión descritiva desta e ampliando o contido con que chegou a nós. Por último, debemos advertir o lector de que o que consta a continuación son as transcripcións das intervencións orais da devandita xornada. Isto significa que os textos recompilados foron concibidos para a súa exposición oral, o que explica certos xiros e rexistros informais, que en ningún caso minguan a calidade do contido.

José Julio Fernández Rodríguez
Coordinador científico
Santiago de Compostela, 23 de novembro de 2016

José Julio Fernández Rodríguez

Ola, bos días a todos e a todas.

Unhas breves palabras, simplemente, de presentación.

Presidente do Parlamento, amigo Miguel, amigos e amigas.

En 1774 un estudoso inglés que se chamaba Edmund Burke fixo un discurso aos electores de Bristol, á xente que votaba nese ano en Bristol, afirmando que o Parlamento ten que ser unha asemblea deliberante dunha nación quen ten un único interese: o interese do conxunto. Non o deben de guiar os intereses e os prexuízos localistas, senón que debe de construír —digamos— unha razón global baseada no interese xeral dese conxunto. E argumentaba despois: o parlamentario, unha vez elixido, deixa de ser parlamentario de Bristol integrándose no conxunto do Parlamento —fin da cita—. O que estaba dicindo este autor inglés, Edmund Burke, é que o representante, o deputado daquela época, tiña que desligarse dos representados, tiña que actuar autonomamente e non cumprir as instrucións dos representados.

Realmente, a idea de democracia e de representación son ideas polisémicas, mudan ao longo da historia. Nada ten que ver a democracia ateniense coa representación do Senado romano, coa idea de estamentos e do mandato imperativo da Idade Media; ou pouco teñen que ver esas ideas antigas coas ideas modernas de democracia e representación que xorden —como xa se sabe— ao final do século XVIII, na Revolución Francesa, e da independencia norteamericana. Alí, a finais do século XVIII, a representación faise moderna. ¿Por que? Porque se rompen os vínculos do *Ancien Régime*, e instáurase o que se chamou despois o mandato representativo; os representantes, os deputados non seguen instrucións dos seus representados e os deputados non poden ser revogados (isto precisamente é o que defendía o citado Edmund Burke).

Ao mesmo tempo, a finais do século XVIII prodúcese un debate moi interesante entre os partidarios do referendo, é dicir, da democracia directa —Jean-Jacques Rousseau—, e os partidarios da democracia representativa, ou sexa, de votar deputados para que estes tomen as decisións. A práctica histórica fai que venzan estes últimos, os da democracia representativa, e, polo tanto, ao longo do século XIX insístese na idea de sufraxio, aínda que sufraxio censitario. Para que o sufraxio se faga universal, teremos que esperar a finais do século XIX, aínda que só masculino, e haberá que agardar ao século XX para que xa falemos de sufraxio universal feminino.

As cousas seguen o seu curso e despois da II Guerra Mundial aparece o Estado social e a democracia faise máis social e a representación integra elementos novos de representatividade social.

Pero chega o final do século XX —¡como saltamos dun século a outro, que rapidez!, ¿non?— e hai unha crise da posmodernidade, hai unha crise económica, social, de identidade, que dá lugar á crise desta representación que viña de tres séculos atrás. Hai crise dos parlamentos, hai crise do parlamentarismo e hai crise da función dos deputados e da función dos representantes. Fronte a isto, os teóricos empezan a argüír que é necesario aumentar a deliberación. Hai un autor alemán, moi coñecido e interesante, Jürgen Habermas, que fala de democracia deliberativa para insistir nesta mesma idea: que, á marxe dos representantes, a sociedade, a opinión pública, ten que construír unha deliberación continua.

Ben, neste contexto aparece Internet, e as novas tecnoloxías evidencian esa crise, esa insuficiencia da representación tradicional. Chegamos ao século XXI, chegamos ao día de hoxe. ¿E os teóricos que din? Fronte a este contexto, ¿de que temos que falar? De democracia participativa, que é do que intentamos falar hoxe aquí.

Democracia participativa, unha forma nova de democracia ou novidosa na que se enfatiza o papel da cidadanía. Os cidadáns son máis reivindicativos, as persoas son máis reivindicativas, e ao mesmo tempo son máis conscientes do rol que teñen que desempeñar na arquitectura do sistema político. Deste xeito, a cidadanía ocupa o lugar central tanto na construción das políticas públicas como no proceso de toma de decisións. A tres niveis poderíamos dicir: un nivel ascendente, cando se constrúen as políticas públicas; arriba, cando se toma a decisión; e un nivel descendente, cando a cidadanía ten que controlar a aplicación desas políticas públicas.

O obxectivo é formar ou fomentar unha cultura de participación que sexa un proceso continuo, un novo paradigma, onde se mestura de forma sinérxica —permitídemme a palabra, un pouco filosófica— a idea de transparencia, goberno aberto, dación de contas, *open data*, participación, etc. A finalidade destes esforzos non é outra que mellorar a democracia, mellorar a calidade do sistema público en todos os niveis, no mundo, en España ou en Galicia.

En fin, como vedes, en dous minutos resumín a evolución da democracia; foi un pouco pretensioso, pero simplemente para facer un contexto situacional desta xornada.

Do que se trata agora é de agradecer publicamente a excelente predisposición do Parlamento de Galicia e do seu presidente para organizar estas xornadas nesta sala tan evocadora e tan bonita, con Carballo Calero que está pendurado —creo— detrás do póster que teño aquí ao lado. E tamén publicamente subliñar o papel que ten Miguel Santalices neste proceso de fortalecemento institucional do Parlamento. É unha persoa entusiasta; eu coñezoa desde hai moitos anos, compartimos ourensanía —por dicilo dalgunha forma—; é

unha persoa vigorosa, entusiasta e moi preocupada por abrir esta institución, por facela máis próxima, por mellorar —como xa digo— o rendemento institucional deste Parlamento.

Grazas publicamente polo teu apoio, polo teu entusiasmo na procura da calidade da democracia de Galicia.

Nada máis. Farei algunha consideración adicional despois, cando modere a mesa redonda. Por agora, grazas pola vosa atención.

Miguel Santalices Vieira

Grazas a José Julio, ex-valedor do pobo, que, polo tanto, coñece ben tamén o Parlamento.

Vicepresidenta, secretario, portavoz, deputados, relatores que hoxe nos acompañan e xente que hoxe entra no Parlamento, é bo que a xente tamén visite a nosa institución, e ademais que o faga para participar nunha xornada na que penso que está moi ben orientado o título: «Ante o reto da participación cidadá». Eu creo que isto é moi importante.

Falaba antes José Julio de que eu estou moi ilusionado con isto; é certo, pero hai que pór as cousas no seu sitio. Eu son herdeiro dun asunto que se puxo en marcha antes de ser eu presidente, e eu o que fago é tratar de empurralo agora, pero isto empezou antes. Durante toda esta lexislatura fixéronse traballos encamiñados a isto. Abordáronse, polo tanto, primeiro, unha serie de reformas.

Reformouse o Regulamento, e no Regulamento, basicamente, o que buscamos era acurtar tempo sobre as cuestións parlamentarias. Acurtouse o tempo, por exemplo, para unha interpelación; antes eran quince días, agora quedaron en sete. Acurtouse o tempo para unha pregunta, porque entendiamos que, acurtando os tempos, estabamos respectando a actualidade que ás veces merecen os temas que se deben tramitar no Parlamento. Claro, que unha interpelación teña que ser substanciada quince días despois dun determinado acontecemento, é un tempo que se fai moi longo.

E para iso fixemos moitas cousas. Reformouse o Regulamento, con consenso —e isto tamén é moi importante dicilo—. Reformouse o Consello de Contas, porque queriamos, dalgunha maneira, atallar o tema da corrupción, e por aí se puxeron mecanismos en marcha. Abordouse a Lei da transparencia tamén. E, por suposto, e o máis importante —que é o que nos ocupa hoxe aquí—, abordouse a Lei de participación cidadá e de iniciativa lexislativa popular.

E aquí hai catro ou cinco apartados —que imaxino que profundaredes hoxe neles— que son moi importantes. O primeiro deles é que, a través da nosa

páxina web, se poden, mediante «Lexisla con nós», facer suxestións, achegas, sobre calquera proxecto que se estea tramitando, que, se os ponentes nesa lei o consideran oportuno, poderán ser incorporadas.

As iniciativas legislativas populares tiñan un requirimento antes moi importante: que había que reunir un número de firmas quizais un pouco exaxerado; eran 15.000; agora, isto baixouse a 10.000; neste momento son 10.000 as firmas que se requiren, e, ademais, pódese facer incluso mediante un sistema de firma dixital. Polo tanto, eu creo que isto tamén foi un paso importante.

Mediante unha proposición non de lei ti pódesslle requirir ao Goberno determinadas..., o Parlamento é quen de poder requirilo. E para iso —isto non existía— agora pódese, reunindo 2.500 firmas, tramitar unha proposición non de lei formulada por esas persoas, que un grupo ten que asumila, e, en todo caso, ten que manifestar, cando se estea debatendo, que esa proposición non de lei é procedente dunha serie de persoas ou dunha asociación que decidiron tramitar isto.

Aprobamos no último pleno —é a primeira que se acaba de aprobar, levouno Marta Rodríguez Arias polo noso grupo e participaron todos os grupos— unha proposición non de lei que instaba o Goberno sobre a rebaixa do IVE no tema dos cueiros, e foi aprobada por unanimidade. Penso —aquí hai xente que ao mellor me pode corrixir nisto— que é a primeira vez que en España nun parlamento se produce isto. Por tanto, eu creo que aí tamén é moi importante.

Despois, tamén está a posibilidade de formular preguntas ao Goberno; sempre que un deputado asuma esa pregunta, pois poderá ser formulada no pleno ao Goberno. Cinco deputados creo que son os que teñen que asumir a pregunta para poder tramitala e facelo.

Entón, este paquete legislativo é moi importante, porque fomenta a participación cidadá, e eu creo que isto é importante.

Discutiredes vós, os relatores, despois, de algo que está falándose a raíz disto que puxemos en marcha, e é que se isto pode ou non menoscabar a función dun deputado. Este será un tema que é bo que vós nolo digades. Eu penso que non, eu penso que non. Eu penso que o deputado non está só no seu traballo dentro do hemiciclo, nin aquí na sede parlamentaria. Eu creo que o traballo do deputado está, evidentemente, niso, pero está na rúa, está fóra tamén. O deputado é deputado todo o día, e un deputado ten que estar presente na sociedade e ten que escoitar a sociedade. E nós debemos de escoitar a sociedade para tratar de legislar sen crearlle problemas, senón todo o contrario, tratando de axudarlle. Ás veces —temos que dicilo— legislamos creando determinados atrancos. Eu creo que é moi importante escoitar, estar no medio da xente. Eu sempre poño un exemplo diso, da importancia que ten que esteamos entre a xente.

Aquí neste Parlamento tramitouse unha lei —para min, quizais a máis importante desta lexislatura—, que foi a lei dos enfermos terminais, da dignidade dos enfermos terminais, dos dereitos e garantías dos enfermos terminais. Foi unha lei que entra a trámite parlamentario por unha proposta do Partido Socialista. Claro, cando a lei é aceptada, esa proposta deixa de ser do Partido Socialista, é do Parlamento. E o Parlamento, mediante os ponentes que se nomearon —un de cada grupo—, reformou practicamente toda a lei, pero acadou un consenso e foi aprobada polos 75 deputados.

Incorporamos a esa lei conceptos moi importantes, que a nós, como lexisladores dentro do Parlamento, se nos ían, nin os contemplabamos. Era unha lei fundamentalmente orientada a que a nosa xente morre, por exemplo, nos hospitais soa. E un día un señor, na rúa, como sabía que se estaba tramitando esta lei —creo que xa o contei algunha vez—, díxome a min: Miguel, a xente tamén morre na casa. E, entón, dixemos: ¿por que non nos imos abrir a que os nosos médicos de familia, hoxe, que teñen unha preparación extraordinaria, poidan facer, nos casos en que proceda, que ademais está autorizado, unha sedación paliativa ou unha sedación na agonía? ¿Por que non o van poder facer se, ademais, hai certa querenza pola nosa xente de morrer no seu domicilio? Iso non o contemplabamos e iso foi de escoitar a xente.

Tamén escoitamos a xente dicir: hai moita xente nas residencias da terceira idade. Nós non contemplabamos na lei nada de que os médicos da terceira idade puideran facer sedación paliativa, sedación na agonía. A importancia de escoitar a xente. Eses dous conceptos foron introducidos na lei e aprobados por unanimidade.

Tampouco falabamos de como darlle a posibilidade de que un paciente nun hospital puidera nun momento determinado poder cambiarse a un hospital máis próximo, porque ao mellor procedía estar máis cerca da súa familia.

Todo iso contemplámolo despois de escoitar a xente. Polo tanto, eu doulle moita importancia ao da participación cidadá, doulle moita importancia a que esteamos os deputados —que somos os que, ao final, temos a capacidade de legislar aquí no Parlamento— presentes onde está a sociedade, onde está a xente, e aí temos unha fonte moi importante de información para o que é a nosa actividade.

Eu agradézolles moito que estean vostedes hoxe aquí, porque esta é unha das formas de asentar tamén a participación. Doulles as grazas, agradézolles a todos os relatores —aos que viñeron de fóra máis— o esforzo de que estiveran aquí hoxe con nós.

E nada máis, que teñamos unha boa xornada.

Moitas grazas.

SISTEMA REPRESENTATIVO E A CRISE DA DEMOCRACIA DE PARTIDOS

Roberto Luis Blanco Valdés

Universidade de Santiago de Compostela

Presentación: Eva Millán Calenti (xornalista)

Presentación de Eva Millán Calenti

Tamén o reflectía o organizador desta xornada, José Julio, o papel reivindicativo que teñen agora os cidadáns e todos os mecanismos que teñen para chegar, precisamente, a unha situación como é o Parlamento.

Por iso, se queren vostedes, aínda que teñen o programa, vai haber varios relatores. Roberto Blanco Valdés, que é o primeiro relator, falaranos de «Sistema representativo e a crise da democracia de partidos».

E para resumir toda a actividade, quedei coas cousas que posiblemente hoxe sexan máis interesantes para el. Por exemplo, é licenciado en Dereito pola Universidade de Santiago de Compostela; é catedrático de Dereito Constitucional no Departamento de Dereito Público e Teoría do Estado; traballou como experto para moitas institucións, entre elas a Dirección Xeral do Libro e Bibliotecas, do Ministerio de Cultura; é especialista en cuestión territorial, responsable do capítulo relativo á Comunidade Autónoma de Galicia, tamén participa en moitísimos medios de comunicación, como saben vostedes, e está vinculado total e absolutamente á Fundación Santiago Rey Fernández Latorre e a *La Voz de Galicia*.

O seu relatorio é «Sistema representativo e a crise da democracia de partidos», algo que, como comentabamos ao principio, ten moito que ver tamén co tema de hoxe.

Roberto, cando vostede queira.

Roberto Luis Blanco Valdés

Moi bos días a todos.

Excelentísimo señor presidente; señoras e señores deputados; representantes dos grupos; queridos alumnos; señoras e señores.

Quero comezar, como é obvio, por agradecer ao Parlamento de Galicia, na persoa do seu presidente, o bo amigo Miguel Santalices, a invitación para estar hoxe aquí; teño que facer extensivo, por suposto, ese agradecemento ao profesor Fernández Rodríguez, querido colega e amigo, pola invitación, e a todos vostedes pola súa presenza. Moitas grazas, en fin, Eva, compañeira nos medios de comunicación desde hai moito tempo. Comezo, pois.

Se o pensan vostedes ben, toda a actividade do Parlamento, toda ela, está mediada polos partidos políticos. Aínda que falamos do Parlamento moi frecuentemente sen ter en conta os partidos, en realidade non é posible concibir a democracia parlamentaria sen subliñar o papel fundamental que xogan os partidos.

En calquera país do mundo, desde hai, como mínimo, setenta anos, é dicir, desde despois da Segunda Guerra Mundial —probablemente desde moito antes, pero con toda seguridade desde despois da Segunda Guerra Mundial—, a democracia é unha democracia de partidos; en realidade, comezou a selo un pouco antes, como tratarei de explicar agora. E, polo tanto, calquera solución, calquera medida que se queira tomar coa finalidade de favorecer a chamada democracia participativa, ou coa finalidade de abrir as institucións aos cidadáns, de favorecer a presenza dos cidadáns nas institucións a través do medio que sexa, pasa necesariamente polos partidos.

Os partidos son o elemento vertebral da democracia (pese a que nalgúns momentos se cantaron misas polo seu final) e eu estou absolutamente convencido de que o van seguir sendo. Outra cuestión distinta é de que partidos falaremos no futuro, se imos ter sistemas partidos estables ou non. Esta é outra cuestión que abordarei logo. Polo tanto, a miña primeira consideración ten que referirse xustamente á destacar a importancia dos partidos.

A nosa Constitución resume moi ben a importancia dos partidos. A Constitución, no artigo 6, que está moi ben redactado e está situado con razón no Título Preliminar, dispón que os partidos teñen tres funcións fundamentais: expresar o pluralismo político e social, concorrer á formación e manifestación da vontade popular e ser instrumento fundamental de participación política. Esas tres funcións dalgún xeito resumen todo o que fan os partidos.

Os partidos expresan o pluralismo. As sociedades pluralistas maniféstanse non só a través dos partidos (hai sindicatos, asociacións non gobernamentais, o chamado terceiro sector, e hai outro tipo de asociacións de moi diversa natureza), pero os partidos son, sen dúbida, un instrumento esencial de expresión do pluralismo, elementos fundamentais que concorren á formación e manifestación da vontade popular. Todos os procesos electorais son procesos nos que interveñen os partidos: poden ser partidos tradicionais ou ser partidos novos; poden ser formas, incluso, que se presentan como antipartidistas, como o caso de Beppe Grillo en Italia, ou o caso doutras forzas políticas fóra de España ou dalgunhas forzas políticas en España; pero, en todo caso, son formas que antes ou despois adquiren os caracteres dos partidos; e, finalmente, estes son o instrumento fundamental da participación política, porque aínda que a participación non só se produce a través dos partidos, prodúcese, fundamentalmente, a través dos partidos.

Os partidos foron elementos fundamentais no proceso de construción dos sistemas democráticos. É verdade que os sistemas representativos nacen a finais do século XVIII e principios do século XIX sen que existan partidos. A Revolución Americana é de 1776 e a Revolución Francesa de 1789: eses son os dous momentos fundacionais. E con esa influencia os países vanse incorporando máis tarde ou máis axiña ao sistema representativo: Bélxica, en

1830; os países nórdicos, entre 1809 e 1814; Dinamarca, en 1848; Portugal, en 1822; Inglaterra, moito antes, un século antes, de feito; España, en 1812, e xa despois en 1834.

É a partir do momento no que as institucións representativas agroman e se van consolidando pouco a pouco cando os partidos van tendo unha importancia crecente, unha importancia progresiva, aínda que é verdade que as institucións iniciais nos parlamentos non eran institucións partidistas. A medida que os partidos se van consolidando ao longo do século XIX eses mesmos partidos disciplinan o funcionamento dos parlamentos, de xeito que no primeiro período entre guerras, entre 1914, cando comeza a Primeira Guerra Mundial, e 1919, cando remata, se produce un proceso de clara consolidación dos partidos. Os partidos son moi febles, hai moitos partidos, e esa febleza e esa pluralidade extrema dos sistemas de partidos contribúe decisivamente á crise dos sistemas representativos, que entón xa eran nalgúns casos sistemas democráticos.

A representación é democrática cando votan todos os homes e todas as mulleres a partir dunha determinada idade: cando se implanta o sufraxio universal. Para entendernos, aínda que algunhas veces consideramos os termos «Estado representativo» e «Estado democrático» como sinónimos, o certo é que non son sinónimos. Os sistemas representativos nacen a finais do século XVIII mentres que os sistemas democráticos nacen, en realidade, no primeiro período de entreguerras, e, en moitos países, despois da Segunda Guerra Mundial. As primeiras mulleres que votan en Italia votan no 1947 e as primeiras mulleres que votan en Francia votan despois da expulsión dos alemáns. E o sistema é democrático cando votan todos os homes e mulleres.

A medida que se van consolidando os sistemas democráticos os partidos van gañando importancia e son, ademais, un instrumento fundamental da consolidación democrática. O caso inglés é un caso característico, pois Inglaterra convértese dun sistema de monarquía constitucional nun sistema de monarquía parlamentaria ao longo da segunda metade do século XIX en gran medida grazas ao papel que xogan os partidos británicos. A democracia é posible despois da Segunda Guerra Mundial porque hai partidos estables, porque hai partidos asentados, porque hai partidos que vertebran o sistema, e isto é o que evita que despois da Segunda Guerra Mundial os sistemas quebren como quebraron moitos deles despois da Grande Guerra.

É certo que o mundo tiña cambiado entón, é certo que tiñamos pasada a experiencia de dúas guerras mundiais horrorosas con máis de 80 millóns de mortos, isto é verdade, pero o certo é que os partidos xogan aí un papel fundamental. Non hai máis que velo no caso de España, onde os partidos fixeron unha contribución esencial. Fálase mal dos partidos, e algunhas razóns hai para falar mal dos partidos, pero os partidos fan, no caso español, unha con-

tribución decisiva ao sistema democrático despois de 1977. Non se podería ter consolidado o sistema, sen dúbida, sen a contribución decisiva dos partidos.

Abordarei deseguido unha segunda cuestión. Os partidos foron institucións obxecto de discusión e impugnación desde o momento mesmo da súa consolidación. É dicir, con este debate no que estamos hoxe, de se os partidos son bos ou os partidos son malos, daría a sensación de que estamos ante un fenómeno novo, e non, non é un fenómeno novo, os partidos foron obxecto de profundo debate desde o momento mesmo en que se consolidan como institucións do Estado representativo.

En 1911 publícase un libro (que probablemente está na magnífica biblioteca do Parlamento de Galicia) dun autor alemán, Robert Michels, que formula unha teoría que moitos de vostedes coñecerán (con toda seguridade os que foron alumnos meus): a chamada lei de ferro das oligarquías. ¿Que é o que sostén Michels? Sostén que os partidos teñen unha tendencia natural a funcionar dun xeito oligárquico. É aquela a época na que as teorías elitistas (de Mosca e Pareto entre outros) están no seu apoxeo, e Michels estuda o Partido Socialdemócrata Alemán e di: «Señores, os partidos teñen unha tendencia irrefreable a funcionar de maneira burocrática e de maneira oligárquica, a que os grupos dirixentes dos partidos se fagan co mando dos partidos». É unha crítica dura aos partidos, que se combina con outra crítica un pouco posterior doutro autor alemán, Heinrich Triepel, quen, despois de analizar o funcionamento dos partidos no Parlamento, sostén que a dinámica dos parlamentos cambiou como consecuencia da consolidación dos partidos: os parlamentos non son xa aquelas institucións nas que os deputados armados coa súa propia opinión chegaban alí e votaban segundo lles parecía. En realidade, isto sucedeu un período moi curto. En realidade, cando Triepel fala deste período inicial, está idealizando un período histórico, porque en realidade isto ocorreu só nas orixes do constitucionalismo. Pero é certo que os partidos provocan un cambio fundamental no Parlamento; os partidos provocan a disciplina parlamentaria e o mandato partidista con todo o que iso trae da man. Os partidos, obviamente, funcionan con disciplina, con criterios uniformes, algo que é absolutamente indispensable. Hai unha obra magnífica, indispensable, dun politólogo italo-norteamericano, Giovanni Sartori —*Ingeniería constitucional comparada*— onde o autor explica que se non hai disciplina partidista non hai maneira de que funcione o sistema parlamentario.

Polo tanto, hai un debate desde os anos vinte en contra dos partidos. Por unha banda, dise que os partidos son institucións tendencialmente oligárquicas e pouco democráticas; pola outra, que perturban a dinámica parlamentaria. Esas son as dúas grandes liñas de crítica aos partidos. Fronte a esas liñas de crítica, un gran xurista europeo, Hans Kelsen, escribe un libro —entre moitos outros libros—, un libro delicioso, *Esencia e valor da democra-*

cia, onde Kelsen defende, en 1920, claramente os partidos: «Só por ofuscación ou dolo pode sosterse a posibilidade da democracia sen partidos; a democracia, necesariamente, require un sistema de partidos» escribe Kelsen. Kelsen defende, pois, os partidos fronte ás posicións críticas de Triepel e de Michels. En realidade, Kelsen é máis moderno que calquera dos outros dous, por unha razón, porque Kelsen dáse conta de algo que é absolutamente decisivo: que non vai haber posibilidade ningunha de organizar sociedades complexas se non hai partidos que reduzan a pluralidade e a expresen nas institucións. Os partidos teñen esa función fundamental, e Kelsen dáse conta diso, de que non hai posibilidade de organizar a pluralidade política sen partidos. É certo que os partidos teñen problemas e é por iso —sostén Kelsen— que hai que procurar establecer instrumentos democratizadores fronte a ese tipo de problemas

A terceira reflexión que quero facer refírese ao feito de que hoxe estamos nunha situación nova marcada en gran medida pola crise dos partidos. Quen queira comprobalo, quen teña dúbidas ao respecto, pode ler un libro recente, verdadeiramente magnífico, que ademais se publicou, por desgraza, a título póstumo, porque o seu autor, un xove profesor irlandés, Peter Mair, morreu prematuramente: trátase de *Gobernando el vacío*, un libro relativo á crise dos sistemas de partidos actualmente.

Mair insiste en algo no que eu xa insistira nun libro anterior, titulado *Las conexiones políticas*, publicado pola mesma editorial (Alianza Editorial), que publicou e traduciu o libro de Mair. Segundo el, hoxe asistimos a unha situación completamente nova como consecuencia do feito de que os partidos —que, tras a Segunda Guerra Mundial, tiveron un prestixio inmenso porque colaboraron de maneira decisiva na loita contra os fascismos— perderon despois dos anos oitenta do século XX unha gran parte do seu prestixio e o seu apoio popular.

¿Cales son esas manifestacións dese fenómeno? En primeiro lugar, entre os anos oitenta e a actualidade prodúcese unha caída espectacular da participación electoral. Nos anos oitenta a participación electoral media nos países democráticos está en torno ao 85 % ou 90 %, e hoxe hai moitos países que non conseguen superar nunca participacións do 70-75 %, e incluso países de longa tradición democrática que non conseguen superar o 60 %. Polo tanto, estamos en participacións moi baixas, en comparación coa media dos anos sesenta. Obviamente, de pronto hai participacións máis altas se a polarización da elección é moi forte, pero a media baixou vinte puntos en Europa nos últimos trinta anos, e isto é un elemento fundamental.

Como digo, este é o primeiro elemento da crise dos partidos. O segundo é o da caída de afiliación dos partidos. As primeiras veces que eu fun a Italia —comecei a ir por razóns de traballo despois de rematar a carreira, cando xa

era profesor nos primeiros anos oitenta— moitísimos colegas estaban afiliados aos partidos políticos. Hoxe vou a Italia e acontece o mesmo que en España: que moi poucos cidadáns están afiliados a un partido político. Houbo unha caída espectacular da afiliación partidista, de tal xeito que a relación, que viña sendo, aproximadamente, dun afiliado por cada dez votantes, pasou a ser dun afiliado por cada corenta, cincuenta ou máis votantes.

Esta é de novo a media, hai países onde hai máis afiliados e países onde hai menos, pero a media vén ser que dun a dez na relación militantes/votantes pasamos a unha media do triplo ou o cuádruplo. É certo que os partidos afirman, ás veces, que teñen moitos miles de militantes, pero logo, cando se depuran os censos, por exemplo porque hai unhas eleccións primarias, compróbase que teñen moitos menos militantes, porque hai moitos afiliados que figuran nos censos, pero nin pagan cotas nin fan ningún tipo de actividade partidaria.

A crise partidista maniféstase tamén nunha caída do que se chama a continuidade parlamentaria vinculada á volatilidade electoral dos partidos. Os partidos fundamentais sobre os que se vertebra a democracia de Europa son dous tipos de partidos: na esquerda, os partidos socialistas ou socialdemócratas e os comunistas; na dereita, os partidos demócratas cristiáns ou liberais. É dicir, hai catro ou cinco partidos por país que vertebran o sistema democrático cunha continuidade inmensa, de tal xeito que varían os resultados —uns soben, outros baixan, dependendo das eleccións—, pero eses partidos agrupan entre o 85 % e o 90 % dos votantes. E hai unha volatilidade electoral —a volatilidade electoral mídese polo cambio de opción de voto nas eleccións— moi pequena.

Pois ben, a partir dos anos oitenta, e sobre todo nos anos noventa, esta situación de continuidades muda. Comeza a haber unha gran volatilidade electoral, de tal xeito que millóns de electores cambian de opción dunha elección a outra. Isto vese agora perfectamente en España ou en Italia, que se incorporaron a este proceso dunha maneira —diríamos— especialmente intensa. Mais non só en España e en Italia: acábanse de celebrar eleccións presidenciais en Austria e chegaron á segunda volta un candidato de extrema dereita e un candidato dos Verdes, mentres que os partidos tradicionais foron duramente derrotados. Do mesmo xeito, en Francia houbo hai uns anos unhas eleccións presidenciais dramáticas nas que o candidato socialista non chegou á segunda volta e chegou a segunda volta Le Pen, o pai da señora Marine Le Pen, a creadora do Front National francés.

Polo tanto, prodúcese, como digo, unha discontinuidade nos sistemas de partidos, de xeito que partidos importantísimos desaparecen ou quedan reducidos a unha posición marxinal. O caso máis característico é o de Italia, onde, pese a existir un forte Partido Comunista, había unha chamada *con-*

ventio ad excludendum, por virtude da cal os comunistas non poderían gobernar. Podían gobernar nos concellos, podían gobernar nas rexións ou ter a Presidencia da Cámara de Deputados, pero non podían chegar ao goberno. Pois ben, en Italia había un forte Partido Comunista, un pequeno Partido Socialista, unha forte Democracia Cristiá. Eu estaba vivindo en Italia, en Roma, cando se produciron as eleccións que acabaron co sistema de partidos italianos, é dicir, o que se chaman as eleccións do final da República, porque, en realidade, aínda que non se falou dunha Segunda República, en Italia hai unha Segunda República.

¿Que pasou? Pasou que o Partido Comunista converteuse noutra forza política, primeiro no Partito Democratico della Sinistra e logo xa no Partido Democrático, que ten pouco que ver co que foi no seu día o Partido Comunista. O Partido Socialista sinxelamente desapareceu, o seu líder (Bettino Craxi) fuxiu, porque estaba perseguido —todo isto tivo que ver coa operación Mani Pulite (Manos Limpias), da Maxistratura de Milán—, fuxiu e morreu no norte de África, en Tunes. A Democracia Cristiá dividiuse en varias partes e unha delas impulsou o nacemento de Forza Italia, o partido de Silvio Berlusconi.

Este proceso de voadura, ou en todo caso de profunda alteración, do sistema de partidos vixente despois da Segunda Guerra Mundial estase producindo noutros países de Europa, onde están emerxendo forzas novas: o Partido do Progreso noruegués, o Partido Democrático en Suecia, Alternativa para Alemaña en Alemaña, o caso de España con Podemos e con Ciudadanos.

Polo tanto, estamos nunha situación na que aparecen forzas novas, desaparecen forzas tradicionais, hai unha alta volatilidade e hai unha, finalmente, perda de prestixio dos partidos. Isto pode constatarase en todos os estudos electorais. En España e fóra de España percíbese esa perda de prestixio dos partidos políticos. Cando se lle pregunta á xente como valora os partidos, esa valoración tende a ser mala ou moi mala. É verdade que cando se lle di: ¿cre vostede que é posible a democracia sen partidos políticos?, que é unha pregunta que fai o CIS desde fai vinte anos ou trinta anos, unha alta porcentaxe afirma que é absolutamente indispensable que haxa partidos para que haxa democracia. É dicir, aos cidadáns non lles gustan os partidos, pero son conscientes de que ten que haber partidos.

E é que os partidos parécense aos impostos. Non nos gusta que haxa impostos, a ninguén cando ten que rascar o peto para pagalos lle gusta que haxa impostos, pero todo o mundo sabe perfectamente, salvo os máis parvos ou os máis egoístas, que ten que habelos, que temos que pagar impostos, porque, se non, non poderíamos ter un Parlamento; se non pagaramos impostos, non poderíamos ter institucións sanitarias, educación gratuíta, non gozaríamos da cantidade de servizos que temos nun Estado social e de dereito: educación, seguridade ou xustiza.

¿Que facer ante o panorama que acabo de describir?, e con isto entro na parte derradeira das miñas reflexións. Eu creo que hai que facer basicamente dúas cousas, que as dúas alternativas fundamentais pasan por dúas cousas que non son contraditorias senón absolutamente complementarias: hai que debilitar os partidos nos eidos onde non teñen que estar e reforzalos no espazo que lles corresponde. Os partidos teñen unha tendencia profunda a colonizar absolutamente todo aquilo que tocan, de tal xeito que os partidos acaban colonizando o Consello Xeral do Poder Xudicial, acaban colonizando o Tribunal Constitucional, acaban colonizando as institucións de control —os consellos de contas, consellos consultivos—, e isto non é normal. Isto hai que cambiarlo. Temos que buscar instrumentos para colocar os partidos no lugar que lles corresponde. Non é fácil de facer: eu sei que é difícil, porque neste debate no que estamos hoxe sobre como se poden alcanzar este obxectivo, dinse algunhas cousas que, ou son basicamente inxenuas, ou son parvadas, aínda que se formulen coa mellor boa fe.

¿Como se despolitiza o Tribunal Constitucional? Pois é moi difícil. En Alemaña o seu Tribunal Constitucional Federal é elixido dun xeito similar, aínda que non idéntico, ao noso: a metade dos seus membros son designados polo Bundestag e a outra metade polo Bundesrat, pero están menos politizados que aquí, porque teñen unha tradición política substancialmente distinta. En Estados Unidos todos os membros do Tribunal Supremo son designados polo presidente, co control do Senado, pero son designados para toda a vida. E como son elixidos de por vida, é difícil presionalos, pois resulta difícil influír sobre alguén que ten un posto vitalicio, porque ao que ten tal condición non se lle pode ofrecer nada para cando deixe o posto. Temos, pois, que descolonizar as institucións. Hai institucións nas que os partidos teñen que estar presentes, como son os parlamentos, e hai institucións nas que os partidos non teñen que estar, como son os órganos de control. É dicir, os partidos ocupan un espazo demasiado grande nalgúns sitios, e —esta é a segunda parte do meu razoamento— ocupan un espazo demasiado pequeno noutros, hai que fortalecelos na sociedade e hai que intentar democratizalos.

Eu teño sobre isto—¿como dicilo?— un san escepticismo. Son bastante esceptico respecto da posibilidade de democratizar moito os partidos. De feito, os partidos tenden a ser moi democráticos cando lles vai moi mal electoralmente e tenden a ser pouco democráticos cando lles vai ben nese eido esencial da súa actividade. É dicir, o que máis democratiza un partido é que lle vaia mal nas eleccións, que é cando hai nel moito debate interno. Se lles vai ben, todo o mundo apoia o líder, todo o mundo está encantado cos dirixentes, non hai problema ningún, o líder é *pistonudo*, o líder é magnífico; cando lles vai mal, o líder é un tipo que non hai por onde collelo. Os exemplos están por todas partes. É trágico, pero así funcionan as cousas nos partidos.

Pódense introducir elementos de transparencia, crear institucións que favorezan esa democratización, pero, máis alá diso —e isto é algo que ten que ver directamente coas xornadas e co que se falará despois na mesa redonda—, hai que favorecer a presenza dos cidadáns no Parlamento. Se cadra tiñamos que pensar en serio —direino hoxe en público non por primeira vez, pero case por primeira vez—, en mudar o sistema electoral radicalmente, en ir cara a un sistema con distritos uninominais, de xeito que en cada distrito se elixa un deputado. Os deputados serían deputados de distrito, pensando en que iso favorecese a liberdade dos deputados e a súa calidade. Dícialles antes que estiven hai anos vivindo uns meses en Washington e unha das cousas que entón máis me chamaron a atención ao pasear pola rúa foi ver carteis de congresistas que tiñan nun piso a súa oficina parlamentaria onde recibían os seus electores.

Tiñamos que reflexionar sobre o cambio profundo do sistema de representación; se cadra pagaba a pena darlle unha pensada. ¿Por que foi posible que estes días no Parlamento inglés o 70 % dos deputados do Partido Laborista votaran contra o seu líder, Jeremy Corbyn? Porque os deputados ingleses se presentan cada un na súa circunscrición, o que lles dá unha gran liberdade. Se un partido presenta nunha circunscrición uninominal a un individuo que non sabe facer o “o” cun canuto, é moi difícil que consiga vencer. É máis doado emboscalo nunha lista, pero se o tes que presentar nun distrito uninominal, a pelexar con outro, é máis complicado.

¿Por que puido Winston Churchill cambiar de partido dúas veces? Primeiro foi conservador, despois pasouse ao Partido Liberal e logo volveu pasar ao Partido Conservador. Puido facelo porque era Winston Churchill, e Winston Churchill podía facer iso porque escribiu setenta libros, porque deu dous ou tres mil discursos —que, ademais, aprendía de memoria—, porque ademais sabía pintar, construía as súas propias casas, porque era un home realmente excepcional, e porque ademais foi capaz de levantarse contra os alemáns cando toda Europa estaba dominada polo nazismo. Polo tanto, presentábase ás eleccións e era difícil discutirlle o distrito, fora cal fora o seu partido. Sei que o caso de Churchill é excepcional, pero póño só como exemplo da importancia da persoa á hora de ser elixida.

Polo tanto, teríamos que discutir sobre este tema, teríamos que debater sobre se isto melloraría a calidade da democracia española. Desde logo, é moi importante que as institucións estean volcadas, como se demostra nestas xornadas, en manter unha relación constante cos medios de comunicación. Os medios de comunicación teñen unha parte de responsabilidade moi grande na mellora (ou no empeoramento) da imaxe do Parlamento e dos que o compoñen, porque a información parlamentaria é moi importante. En Gran Bretaña a información parlamentaria é moi potente, hai moi bos cronistas parlamentarios. Aquí temos algún cronista parlamentario de gran calidade,

tivémolos historicamente: eu recordo a Luis Carandell, por exemplo, que era un cronista parlamentario excepcional. Un cronista parlamentario non é o que se limita a contar o que pasa no Parlamento senón o que fai un artigo literario de gran calidade con motivo do que pasa no Parlamento.

Polo tanto —e remato xa—, este é o gran risco que debemos salvar, é o gran reto que temos por diante: o de ser capaces de mellorar a calidade democrática acercando as institucións aos cidadáns, sendo conscientes de que para facer iso é absolutamente fundamental a colaboración dos partidos. Todo isto non se vai poder facer contra os partidos, sen dúbida, senón que o hai que facer cos partidos.

E rematarei xustamente por onde comecei. Podemos facelo dunha maneira ou doutra, pero non hai ningunha posibilidade de organizar a democracia sen partidos, ningunha posibilidade. Non hai ningunha experiencia —dura-deira, quero dicir— de organización de democracia sen partidos. En Alemaña, nos anos oitenta, un coñecido politólogo, Claus Offe, lanzou a tese de que os partidos serían substituídos polos novos movementos sociais: polo pacifismo, polo feminismo, polo ecoloxismo. Ben, o que pasou foi que o ecoloxismo, que foi o único que tivo unha forza política relevante, se converteu nun partido. Lonxe de acontecer que os partidos se converteran noutra cousa diferente, foi o ecoloxismo o que rematou por transformarse nun partido. É verdade que os movementos sociais tiveron a capacidade inmensa —o feminismo, o ecoloxismo, o pacifismo— de estender as súas reivindicacións de maneira transversal entre todos os partidos e hoxe ningún partido é un partido antifeminista; pode ser non feminista, pero ningún partido é antifeminista, porque iso é condenarse a non ter un só voto; ningún partido é antipacifista nin ningún partido é antiecoloxista. Polo tanto, tiveron esa capacidade de influencia.

Pero, repito: non vai organizarse a democracia sen partidos. A tendencia, ademais —dígoo hoxe, a día 1 de xullo de 2016—, será que os partidos que se presentan como novas forzas políticas se acaben convertendo, antes ou despois, en partidos máis ou menos tradicionais. Esta é a tendencia indefectible. Tamén Beppe Grillo acabará por entrar polo aro ou desaparecerá. Por non falar doutras realidades máis próximas. A alcaldesa de Roma, a señora Raggi, que acaba de gañar o seu posto, acabará, antes ou despois, actuando dunha maneira similar aos outros líderes políticos de partido. Non digo que isto sexa malo ou bo. Afirmo que as novas forzas emerxentes acabarán actuando na súa organización, porque está no estado das cousas, dunha maneira similar a como actúan os partidos.

Quero rematar xa felicitando o Parlamento de Galicia, na persoa do seu presidente, pola magnífica xornada que organizaron, agradecéndolle o honor que me fan invitándome a participar nela e o honor que me fan invitándome

a dar a conferencia de inauguración, e dando as grazas a todos os presentes, saudando a todos os deputados, membros da Mesa, membros da Cámara, pola súa asistencia e manifestando a miña esperanza de que isto mellorará; mellorará seguro.

Moitas grazas.

(Aplausos.)

Eva Millán Calenti

Unha visión estupenda e moi ampla, ademais, en comparación con outros países, que iso sempre nos dá moitísimos datos para poder analizar un pouco o tema.

Aínda que se pasou sete minutos, se queren vostedes exercer a participación cidadá e facerlle algunha consulta, encantado de poder atendelos; se non, daremos por feito que foi unha intervención como nas eleccións, que como non hai...

Roberto Luis Blanco Valdés

Confío en que as cousas quedaran razoablemente claras e que a falta de preguntas non sexa debida a que introducín máis confusión que claridade.

Eva Millán Calenti

¿Algunha, sen ningún tipo de problema? ¿Si?

A resposta, por favor, se a podemos axilizar un pouco para...

Roberto Luis Blanco Valdés

Si, si, moi breve.

Un asistente (doutorando na Universidade de Santiago de Compostela)

A ver, yo concuerdo con el profesor Blanco Valdés en lo siguiente. Creo que los partidos políticos, efectivamente, son esenciales en la democracia, pero por una razón que tiene que ver más bien con el funcionamiento de la democracia actual.

A propósito también de lo que dijo el profesor José Julio Fernández de la democracia deliberativa, el problema con las redes sociales actuales es que le dan una sobrerrepresentación a un voto que es urbano, joven... Entonces, lo

que tiene la democracia tradicional, al menos, es que se basa en la idea de una persona, un voto —una—, y la otra es que tiene mecanismos concretos de control. Entonces, en ese sentido, concuerdo con lo que dice el profesor Blanco Valdés. Y también concuerdo con el hecho de que el problema tal vez sea no tanto los partidos políticos, sino qué les queda a los partidos políticos y qué a la participación de las personas. Eso solamente.

Gracias.

Roberto Luis Blanco Valdés

Entiendo que no hay ninguna pregunta, creo, ¿no?

Eva Millán Calenti

¿Alguna más?

Pues estupendamente claro, profesor Roberto Blanco Valdés. Nuevamente gracias.

Roberto Luis Blanco Valdés

Moi ben. Moitísimas grazas a todos os presentes.

(Aplausos.)

O PARLAMENTO 3.0

Miguel Pérez-Moneo

Universidade de Barcelona

Presentación: Eva Millán Calenti (xornalista)

Presentación de Eva Millán Calenti

Roberto Blanco Valdés dános moito pé a poder facer comparativas, a ver como está a situación nosa pensando no que pasa en Italia, por exemplo. Por iso, o convidado que temos, o seguinte relator, tamén ten unha parte que nos pode achegar moito aquí á Comunidade de Galicia, a coñecer como se xestiona a participación cidadá noutros lugares, porque, ademais, el precisamente falará do Parlamento 3.0, que iso denota unha modernidade en torno ao tema.

É membro do Instituto de Dereito Parlamentario da Universidade Complutense de Madrid, licenciado en Dereito pola Universidade de Valladolid, doutor en Dereito pola Universidade Complutense de Madrid. Traballa, ademais, como profesor de Dereito Constitucional na Universidade de Barcelona dende o 2007, especialista en partidos políticos, coa publicación de dúas monografías. Así que ten tamén moito que achegar en torno a este tema, porque realmente é unha arma, a situación dos partidos políticos, relacionada coa participación cidadá.

Faremos esa intervención co tempo que precise para explicar o seu relatorio, e despois, as preguntas do público que queiran facer, por suposto, tamén serán benvidas. Cando vostede queira.

Miguel Pérez-Moneo

Muchas gracias, Eva. *Bos días a todos.*

Antes de empezar con la exposición del tema, quiero aclarar que me expresaré en castellano, dado que, entre los defectos que tengo, uno es no conocer la bella lengua gallega.

Me gustaría agradecer, en primer lugar, a la Cámara la invitación que me han hecho para venir aquí. Lo quería hacer en la figura del excelentísimo presidente de la Cámara. Y también a José Julio Fernández, profesor de la Universidad de Santiago, por la amabilidad que ha tenido en considerarme para esta Jornada.

Dicho lo cual, y sin afán de desmerecer su función en la selección de los ponentes, he de aclarar que estoy aquí no por mi condición de experto en nuevas tecnologías —Parlamento 3.0—, sino como coordinador de un proyecto de investigación en el seno del cual se planteó la participación ciudadana en sede parlamentaria cuando analizamos las vías de participación reales y efectivas que se abrían a los individuos en Cataluña.

Por lo tanto, me coloco en una situación doblemente arriesgada: no soy parlamentario, no conozco de primera mano cuáles son las experiencias que se

están teniendo y cómo se está respondiendo ante ellas. En consecuencia, vengo aquí también a aprender cuáles son las experiencias que se están produciendo en la Cámara gallega, cómo se están recibiendo por la ciudadanía y cuáles son los retos a los que hay que hacer frente. Y tampoco soy un experto en nuevas tecnologías. Viendo el público, que empieza a ser notablemente más joven que yo, creo que estoy en mejor posición para recibir cuáles son las ideas que tiene sobre la utilización de las nuevas tecnologías y la potencialidad que ofrecen para participar en sede parlamentaria que de hacer esta exposición. Por lo dicho, es probable que encuentren mi exposición un tanto clásica e, incluso, hasta un poco conservadora en la exposición de las potencialidades que pueden tener estas nuevas tecnologías.

Para entrar en materia me gustaría contextualizar la situación en la que nos encontramos. Hablamos de una crisis de la legitimidad, de una crisis del Parlamento, que parece consustancial a la propia institución. Y probablemente esto se deba a que, a la hora de pensar sobre la institución del Parlamento, tenemos en mente uno idealizado, que no ha existido nunca en la realidad. Esta imagen tan potente de un Parlamento ideal ha generado tres grandes mitos que intentamos desmontar desde una perspectiva más bien teórica, cuando, sin embargo, la realidad va por otro lado.

Así, decimos que los parlamentarios representan, buscan, el interés general. No obstante, sería más realista asumir que están defendiendo —legítimamente— unos intereses sectoriales y que, a través de la confrontación en sede parlamentaria, se intenta llegar a una articulación e integración de estos intereses y no tanto a una síntesis del interés general.

En segundo lugar, hablamos de la soberanía del Parlamento. Desde las clases de Derecho Constitucional, probablemente por intentar explicar a los alumnos de forma pedagógica cuál es el papel del Parlamento, le damos una relevancia en nuestro sistema institucional mayor de la que realmente tiene. En la realidad, y no por desmerecer a la institución parlamentaria, sino para ubicarla en un determinado contexto, tenemos que reconocer que nuestro parlamentarismo está desequilibrado: tenemos un poder ejecutivo con un exceso de peso que nos obliga, para curarnos en salud y no generar unas expectativas que serán difíciles de cumplir, a reubicar o redefinir la principal función que tiene un Parlamento en la sociedad: más que nada, ser una caja de resonancia de la pluralidad social. Esto es, ser un lugar en el que se pueden expresar pluralmente opiniones, en el que se puede generar una deliberación, una discusión dirigida a la orientación pública. Si bien es cierto que el Parlamento tiene una legitimidad democrática, no es la única institución que la tiene y, en ningún caso, puede sustituir al resto de instituciones presentes en nuestro sistema político en las funciones que la Constitución o el Estatuto de autonomía les otorga. En este sentido, creo que podríamos recalibrar las expectativas que pudiéramos tener hacia la capacidad de actuación del Parlamento.

Por último, si tenemos en consideración que el Parlamento ya no es «el» soberano, sino que es una de las instituciones a través de las cuales se ejerce la soberanía, hay que replantearse el papel que juega la ley y, aún más, el rol que tiene el Parlamento en la ley. Aunque obviamente la ley se sigue aprobando formalmente en sede parlamentaria, no hay que olvidar el intenso papel que juegan otras fuentes con rango de ley en nuestro ordenamiento e, incluso, otras normas del ordenamiento jurídico que ni siquiera provienen del ámbito estatal o del ámbito autonómico, sino que son consecuencia de la integración de organizaciones supranacionales. Ni olvidar tampoco, ahora en el propio procedimiento legislativo, el enorme protagonismo que cobra el poder ejecutivo frente a la actuación parlamentaria, provocado por el desequilibrio de medios que existen entre una institución y otra. Así, es mucho más sencillo para el Gobierno hacer una propuesta legislativa completa que tenga en consideración hasta los aspectos de detalle, mientras que el Parlamento adolece de una falta de medios materiales que le permitan tomar las riendas en esta función de determinación del contenido normativo de la ley.

No digo esto para desanimar a nadie ni para que nos llevemos las manos a la cabeza, sino simplemente para intentar recalibrar las expectativas que podríamos tener de lo que pueda suponer la participación ciudadana a través de las nuevas tecnologías en el Parlamento. Hay un póster motivacional en muchas paredes con una frase atribuida a Albert Einstein: «Si juzgas a un pez por su capacidad de subir a un árbol, vivirá toda su vida pensando que es un inútil». Esto es lo mismo: si pedimos al Parlamento cosas que no nos puede dar, lo único que haremos será generar desafección o insatisfacción de la ciudadanía con la institución; desafección o alejamiento de la ciudadanía que está siendo medida y detectada, para eso tenemos las encuestas de opinión, los estudios del CIS, que, paradójicamente, revelan un mayor interés por la política de los ciudadanos. Por lo tanto, tendríamos que intentar ver a qué se puede deber esta desviación entre una cosa y otra.

Lamentablemente, no tengo una respuesta clara. Lo único que me aventuro a realizar es un esbozo de tres ideas, para conectarlo con lo que diré después sobre las nuevas tecnologías.

La primera sería el falso enfrentamiento entre democracia directa y democracia representativa; la idea de que la democracia representativa es una democracia insuficiente, incompleta, mientras que la democracia directa —representada con la imagen del ciudadano que toma la palabra en el ágora y de que es parte activa en la toma de la decisión— es plena.

La segunda son las enormes expectativas generadas en torno a los instrumentos participativos y su potencialidad. Si somos dos millones de personas en la avenida Meridiana de Barcelona, esto ha de tener una consecuencia inmediata en que nuestros deseos se conviertan en hechos jurídicos, ¿no? O

una manifestación de dos millones de personas por las calles españolas en contra de una determinada decisión política ha de traducirse inmediatamente en la reversión de dicha medida.

Por último, el incremento en número de propuestas informales de participación, como puedan ser plataformas digitales, tipo *Change.org* u otras similares. O incluso las propias redes sociales, Facebook, Twitter, que sirven muy bien para canalizar la frustración o indignación que podamos tener, pero que, sin embargo, tienen un limitado alcance a la hora de que se conviertan en realidades, en discusiones parlamentarias. En el mejor de los casos, a través de la recepción de estas quejas por los medios de comunicación tradicionales entran en la agenda pública y, a través de esta presencia y de la resonancia que puedan tener, pueden entrar a formar parte de la agenda parlamentaria; pero el camino no es inmediato ni es directo.

Obviamente, todas estas prevenciones sirven para anticipar un peligro que pudiera producirse: que el descontento con este funcionamiento de nuestro sistema representativo genere un descontento todavía mayor hacia el sistema político y, por lo tanto, en vez de querer reformar lo que no funciona de nuestro sistema democrático, terminemos subvirtiéndolo nuestro propio sistema político y desplazándonos hacia otros escenarios.

¿Qué puede plantearse? A día de hoy, nos encontramos con dos grandes oleadas: una oleada de la democracia deliberativa, de la democracia participativa; y la oleada de las nuevas tecnologías. Lo que a mí me corresponde es intentar identificar cómo confluyen y cómo podemos crear algo con ambas.

La primera idea, respecto de la democracia participativa, sería que hay que dar un papel al ciudadano en los procesos parlamentarios. Hay que posibilitar que el ciudadano pueda informarse y habilitar cauces para que pueda opinar, pueda elevar sugerencias a los parlamentos como institución que puedan ser tenidas en consideración.

Sin embargo, hay que hacer una primera prevención: la participación es un procedimiento muy complejo y, en consecuencia, tanto el nivel de participación que pueda tener el ciudadano —la cantidad— como el efecto que pueda derivar de dicha participación, no es uno, sino que pueden ser medidos de maneras diversas.

Así, se puede intervenir en la iniciativa, en la puesta en marcha de los procedimientos parlamentarios; podría ser una participación de tipo ejecutivo, en la implementación de medidas que se han tomado, sustituyendo al ejecutivo a la hora de hacer realidad estas cuestiones; puede ser, simplemente, de tipo deliberativo, es decir, ampliando el debate; puede ser de control; o

puede ser, en los casos de la democracia «semidirecta», en la toma de la decisión por parte de los ciudadanos.

Entonces, y conectando con el comienzo de la exposición, tendríamos que recalibrar nuestras expectativas. No buscamos que el ciudadano sustituya al Parlamento en la adopción de decisiones. De lo que se trata es de que el ciudadano participe en la fase deliberativa del Parlamento; de lo que se trata es de que intervenga en la función típica del Parlamento, que es discutir, que es debatir, que es poner un altavoz a la realidad social, que es plural, a esos numerosos intereses sociales, políticos, económicos, laborales presentes en nuestra sociedad, y, por lo tanto, de ayudar a que haga de manera más efectiva esta función; es decir, que se planteen alternativas a las medidas que están sobre el tapete, que se busque una mayor argumentación sobre las decisiones que se están tomando, que trate de integrar, no en el sentido de convertir en unidad, sino simplemente de hacer presente todo lo que hay, y de darle esa relevancia, esa aceptación a esa pluralidad social, a esas cosmovisiones distintas que puedan existir en la sociedad.

En este sentido, el Parlamento tiene esa visibilidad que le permitiría dar publicidad a los distintos grupos de interés, a los distintos grupos de opinión que existen en la sociedad, que, a diferencia de lo que ocurre en el ámbito ejecutivo, normalmente, no se produce. Igual que el Ejecutivo llama a determinados grupos de interés —cuando no funciona al revés— cuando ha de decidir algo, en el Parlamento se podría abrir la puerta a una mayor pluralidad a la hora de hacerlo.

Es decir, la idea sería, conectando con lo que decía de los distintos mitos parlamentarios, subrayar la función de foco de deliberación, de lugar de encuentro que es el Parlamento, pero no solo desde el punto de vista formal, también hay que cambiar la forma de actuar a la hora de integrarlo, de ser capaz de dar un cierto valor a la pluralidad social que hay, aunque solo sea por sistematizar las distintas opiniones que existen.

Obviamente, no se trata de conseguir que los diputados individuales vayan a cambiar su voto. Como decía el profesor Blanco Valdés, esto no es coherente con nuestro sistema de partidos. No sé si es bueno o malo, pero tampoco entro allí. Lo que quiero subrayar es que chocaríamos contra la realidad manteniendo esa expectativa, ya que no es algo que podamos realistamente esperar.

No se trata de que nosotros vayamos a convencer, gracias a nuestro verbo encendido, a nuestra buena retórica, a los diputados para que cambien su posición y adopten el argumento que estamos defendiendo. No. Simplemente se trata de que me ayuden a entender por qué mi argumento no es el que ellos están defendiendo, de tal manera que yo pueda comprender por qué su

argumento es el que se terminará imponiendo, convirtiéndose en ley o en un plan de acción política.

Otra prevención: el sistema participativo es un sistema complejo, y, por lo tanto, no se trata de ir poniendo parches, sino que se trata de ver todo el sistema político en su conjunto y ver de qué manera podemos ir mejorando en esta capacidad deliberativa. No tendría mucho sentido que pusiéramos todos los huevos en una canasta, la que sea, «pues a través de los foros de deliberación vamos a conseguir el cambio del sistema». Es más bien un cambio que tiene que afectar a todos los actores, a todos los sujetos, pasando también por los propios ciudadanos, que tienen que recalibrar expectativas, darse cuenta de que hace falta una ciudadanía activa, una ciudadanía que quiera participar en distintos foros, o estar dispuesta a utilizar su tiempo en movimientos sociales o en organizaciones, en vez de en otras actividades.

Resumiendo, por lo que respecta a la democracia deliberativa, la idea sería participar en todas las fases del proceso de toma de decisiones, no únicamente en la adopción de la decisión en sí.

La segunda idea vendría por el lado de las ¿nuevas? tecnologías de la información y de la comunicación, que han supuesto una revolución para nuestra sociedad. Han supuesto una revolución porque además de permitir la transmisión de la información en un sentido, también permiten la retroacción, permiten la interconectividad, permiten la comunicación. Por eso ya hemos pasado del 2.0 al 3.0, porque no se trata simplemente de «yo transmito una determinada información», sino que, además, a partir de la información que yo he transmitido y de cómo se ha recibido y procesado, podemos generar nuevas realidades.

Los avances tecnológicos invitan al optimismo. En un primer momento, este optimismo tecnológico se plasmó en la burbuja bursátil de las nuevas tecnologías, pero también en las aspiraciones de los ciudadanos, que teníamos la expectativa de que las nuevas tecnologías revolucionarían la forma en que se articula nuestro sistema político, venciendo todas las barreras con los representantes, permitiendo un mayor acceso de la comunidad a la comunidad política, hasta el punto de que podrían sustituirse las votaciones parlamentarias por votaciones directas de los ciudadanos, convirtiendo el ágora digital en un sitio virtual donde podríamos participar todos los ciudadanos.

De nuevo —insisto— hay que recalibrar las expectativas. Si bien las nuevas tecnologías ofrecen esta potencialidad, todavía no hemos llegado a este momento. Más bien, tendremos que ir avanzando paso a paso, al igual que han ido evolucionando las páginas web de los parlamentos. Éstas han ido desarrollándose paso a paso. En un primer momento, ubicándose en el mundo digital, abriendo una ventana en la red en la que exponer sus funciones, sus

competencias, su sede... En un segundo momento, trabajan la interconexión, la bilateralidad, con el público que está al otro lado.

La idea sería encontrar un Parlamento digital que permitiera integrar las nuevas formas de participación o los nuevos instrumentos deliberativos de participación con las nuevas tecnologías —Internet, medios de comunicación alternativos—, que favorecen el acceso a la información, favorecen la comunicación bilateral, favorecen la creación de nuevos canales de participación ciudadana, con idea no de sustituir, sino de complementar la acción del parlamentario individual, del grupo parlamentario, del Pleno de la Cámara.

Aquí tenemos que tener en consideración un *décalage* entre lo que implican las nuevas tecnologías y lo que es la actividad parlamentaria. Las nuevas tecnologías son inmediatas. Vemos algo que no nos gusta y enseguida podemos montar una plataforma de *Change.org*, comenzar una recogida de firmas digital, compartirla a través de las redes sociales y en dos días se ha convertido en algo viral y tiene un montón de firmas de apoyo.

El procedimiento parlamentario no es informal ni es rápido. Al contrario, está estructurado y es pausado. Tiene cierta flexibilidad, pero no puede responder con la misma inmediatez con la que pueden responder las redes sociales.

Teniendo esto en consideración, quizá no sea suficiente estar en Internet, sino que hay que reflexionar también sobre cómo son los debates en sede parlamentaria, cómo se genera el orden del día, todo este tipo de cuestiones. Si las preguntas al Gobierno se formulan sobre asuntos de hace quince días, la nueva sociedad de la comunicación ya ha transcendido, ya está en otra cosa, y se le obliga a hacer un esfuerzo para retomar lo que ya son noticias pasadas.

Para poder integrar los instrumentos de participación deliberativa y las nuevas tecnologías, hace falta considerar unos requisitos previos, pues no podemos construir sobre la nada.

El primero de ellos es una ciudadanía que esté activada. Esto es fundamental, porque si no tenemos una ciudadanía exigente, si no tenemos una sociedad civil fuerte, organizada, en la que aparezcan nuevos movimientos sociales, no habrá una contraparte, no habrá un interlocutor con el Parlamento. Es decir, el Parlamento puede tener mucho interés en comunicarse, en abrirse a la sociedad, pero si, por el otro lado, no hay nada, no tendremos los resultados que esperamos.

Después, las instituciones han de ser honestas con los ciudadanos y estar a la altura de las expectativas que les generen cuando apuestan por implemen-

tar estos instrumentos de participación, esta apertura a las nuevas tecnologías. Si se vende al ciudadano que va a poder participar y que su opinión va a ser tenida en cuenta y después no ocurre ni lo uno ni lo otro, se producirá un incremento del descontento, de la frustración.

Si nosotros damos la posibilidad de que los parlamentarios tengan sus propias páginas web personales, donde aparezcan sus reflexiones, donde figure su correo electrónico, y después no hay una página web personal de un diputado, te quedas desconcertado, dado que no es lo que esperas. Del mismo modo, si tienes a tu disposición un correo electrónico para comunicarte y nunca tienes respuesta, también acabarás pensando que te están tomando el pelo. Me imagino que los parlamentarios pensarán que no pueden responder mil correos electrónicos cada día, pero habrá que ver cómo se resuelven las expectativas generadas a los ciudadanos por los sujetos implicados.

Y por eso hay que implicar a todos los actores, porque este cambio de concepción no pasa solo porque en la institución parlamentaria sea responsabilidad del presidente o de la Mesa responder. También han de involucrarse los grupos parlamentarios y los diputados individuales. Hace falta enfrentarse a un nuevo reto, y hay que darle respuesta.

Y no menor es el grado de implicación de los partidos políticos. Esta apertura no va a funcionar si los propios partidos políticos no plantean estrategias de respuesta a las «masivas» solicitudes de información de los ciudadanos. Los partidos tendrán que educar a sus afiliados, a sus parlamentarios y darles herramientas para que sean capaces de responder. Respuestas tipo sobre problemas que sean corrientes y comunes; capacidad de generar equipos de trabajo; dar visibilidad a todas estas cuestiones... Pero este cambio tiene que llegar a todos, sin olvidar, como es lógico —siendo consciente de que esto puede ser muy impopular por la crítica a la clase política y al coste que supone a los presupuestos—, un incremento de medios materiales y de medios personales en el Parlamento.

Un parlamentario que tenga que hacer frente a una comunidad virtual, bien sea en Facebook, en Twitter, a través del correo electrónico, de la actualización de su página web o de su blog, y que tenga que seguir trabajando, necesita alguien en quien delegar alguna de las cuestiones, porque lo que no podemos esperar es que el parlamentario responda a todas las solicitudes de información o comunicación que le lleguen, asista a todos los plenos y sesiones de las comisiones, siga en contacto con su circunscripción y, además, cobre únicamente 1.000 euros, porque son la casta y, por lo tanto, tienen que experimentar la realidad de los ciudadanos que cobramos eso, 1.000 euros, de media.

En algún momento, como sociedad, tendremos que reflexionar sobre los recursos que requieren los parlamentarios individuales para hacer frente a esas

expectativas que tenemos sobre lo que deberían de hacer y creemos que no hacen. Y decía que es impopular por el momento de austeridad en que vivimos, en el que parecería que dotar de más medios al Parlamento sería dar más privilegios a una determinada parte de la ciudadanía.

¿Sobre qué podríamos trabajar para conseguir un Parlamento 3.0? Quizá este Parlamento digital se podría sustentar sobre dos patas: una, la información parlamentaria; otra, la participación ciudadana. La información se entendería como un prerrequisito para la participación y, por tanto, entraría a formar parte de la participación en sentido amplio.

Dentro de la información, el instrumento más potente sería el Portal de Transparencia. Dentro de la participación, desde el punto de vista de las nuevas tecnologías, no de los instrumentos tradicionales —de Comisión de Petición, de iniciativa legislativa popular—, serían los foros deliberativos, la experiencia que implementó el Parlamento gallego de «Legisla con nosotros» o del «Escalaño 136», en Cataluña, que están recogiendo distintas cámaras parlamentarias.

No obstante, y, si me da tiempo —que, si no lo tengo, no tengo inconveniente en parar aquí para iniciar algún tipo de debate—, pueda hacerse referencia a otra cuestión.

La primera pata, la de la información parlamentaria, no deja de contener una pequeña ironía: el Parlamento siempre ha sido transparente y público en su actuación. Tan solo habría que ir a buscar los *diarios de sesiones* o la publicación oficial de la Cámara. Incluso se produjo una actualización al mundo digital cuando se pusieron cámaras de televisión y se retransmitía la actividad parlamentaria o cuando se empezaron a publicar las primeras páginas web. De hecho, en este rasgo basaba su autoridad, en que todo era público.

También es cierto que una cosa es que haya publicidad en la actuación y otra que exista comunicación. Los parlamentos, si bien han sido públicos, se han quedado atrás en la política de comunicación. No tuvieron en consideración que podía haber una bilateralidad o que podía haber una demanda de información por parte de los ciudadanos, que no se satisfacían simplemente con estas publicaciones oficiales y que, además, afortunadamente, las nuevas tecnologías abaratan sensiblemente.

El objetivo de la información sería acercar los ciudadanos a la institución parlamentaria, por ejemplo, a través de las páginas web, que sería la primera referencia que vamos a tener los ciudadanos a día de hoy. Es decir, ya no necesitamos ir físicamente a la sede del Parlamento para conocer cómo es, sino que las páginas web nos han posibilitado conocer cómo es por dentro: aquí estamos viendo las vidrieras, estamos viendo la alfombra, el hemiciclo...;

podemos conocer la sede sin necesidad de desplazarnos físicamente. También nos pueden dar información sobre su funcionamiento, su organización, sobre sus competencias... Pero esto sería un primer momento, en el que presentamos el Parlamento a la sociedad. Ahora se trata de ir un poco más allá en la potencialidad que puedan tener las páginas web y en ofrecerlas como instrumento a los ciudadanos.

El Parlamento debería ser un punto de información fiable y creíble para los ciudadanos, que pueda competir con la información que ofrecen los medios de comunicación, los partidos políticos, los candidatos en campaña electoral o las organizaciones no gubernamentales. Además de la credibilidad, el Parlamento procesa una ingente cantidad de información que podría poner a disposición de los ciudadanos. Eso sí, la Cámara ha de ser consciente de que han de ser centros de traslación de información y no de «promoción» de determinadas políticas. Es decir, no se trata de airear las bondades de lo que hace el Parlamento sino de ser una herramienta para el ciudadano.

La información, por otra parte, presenta un problema, ya que necesita un contexto para poder ser entendida. Esto obliga a un esfuerzo por parte de los parlamentos de procesar la sobreabundancia de información con la que trabajan, de tal manera que sea útil, porque si lo único que hace es poner sobre la mesa toda la información de que disponen para el ciudadano, abrumarán al ciudadano. Hará falta, por tanto, empezar a cambiar el perfil del personal especializado en la información, que, más allá de fragmentar la biblioteca o la documentación interna, tiene que ser capaz de depurar, separar y tratar la información que se pone a disposición del ciudadano de una forma entendible, de una forma manejable.

Eva Millán Calenti

Para que se haga usted una composición de lugar, si le parece, tiene cinco minutos y luego abrimos el debate para poder hacer la pausa.

Miguel Pérez-Moneo

De acuerdo, Eva. Gracias.

Pues este papel lo pueden jugar los portales de transparencia. Esta oleada de la transparencia que estamos viviendo en Galicia desde el 2006 en la Administración pública, con sucesivas leyes en 2013 o en 2016, ha hecho que los reglamentos parlamentarios hayan identificado la necesidad de tener un portal de transparencia que vaya más allá de la mera información institucional y que permita a los ciudadanos conocer información relativa no solo al funcionamiento sino también a la actividad, a la actividad de los parlamentarios, a la distribución de los presupuestos de los grupos parlamentarios..., a un

sinfín de cuestións; e non só eso, sino abrir a posibilidade de que puidan requirir máis información, si así se quisiera.

Así, si non me equivoco, o Regulamento do Parlamento de Galicia en 2015 foi reformado para incorporar estas necesidades do portal da transparencia e, si non me equivoco tamén —dado que non lo he podido encontrar—, creo que aínda están pendentes as formas de desenvolvemento por parte da Mesa. Pasa o mesmo en Cataluña. En Cataluña, tamén a Lei de transparencia fai un guiño ao Regulamento do Parlamento de que ten que regular o portal de transparencia. Aprovechan experiencias pasadas, como se fai aquí, pero aínda a Mesa ten que desenvolver o procedemento reglado que permita ao cidadano acceder á información, que va máis alá non só da información que exige a Lei de transparencia, sino que é o entendemento propio da Cámara de cómo ten que funcionar.

Xunto con o portal de transparencia, sería interesante ver cómo é a información que se ofrece, porque ten que ser accesible, pero tamén ten que ser manexable, para dar a posibilidade de que se estableza unha colaboración entre os cidadanos e o Parlamento nas funcións do Parlamento, por exemplo, na función de control. E a potencialidade que ten que os cidadanos colaboren, por exemplo, na fiscalización da execución do presuposto ou no seguimento da actividade legislativa, si se ponen sobre a mesa cuáles son as liñas maestras. E os propios cidadanos a través de organizacións tipo «quehacenlosdiputados.net» poden xerar un efecto multiplicador nas funcións do Parlamento.

La otra pata —decía— sería la de la participación, a la cual haría referencia el establecimiento de foros digitales en distintos parlamentos. En Galicia existe la experiencia de «Legisla con nosotros», que, sin embargo, tengo la sensación de que ha sido bastante escueta. Me tomé la libertad de mirar en la página web el número de intervenciones que había por propuesta y pude comprobar que eran muy escasas, por no decir nulas. Además, no trasladan esa imagen de foro en el que hay un intercambio de opiniones, una síntesis, y, sobre todo, la posibilidad de que después se pueda trazar la intervención de cada persona en el sucesivo debate parlamentario, de tal manera que esto sirva también como un refuerzo para la ciudadanía.

Mi conclusión puede ser un poco negra, en el sentido de que estas oportunidades que nos ofrecen las nuevas tecnologías no vayan a ser la panacea. Hay que pensar en la participación en sede parlamentaria de una forma global e incluir en la reflexión los procedimientos parlamentarios tradicionales e, sobre todo, hay que enfriar determinadas expectativas que puedan tener los ciudadanos de que tener un ordenador en su casa e un lector de DNI electrónico les va a permitir participar en la toma de decisiones directas en sede parlamentaria substituyendo a los diputados.

Muchas gracias.

Eva Millán Calenti

Gracias.

Tenemos cinco minutos por si alguien quiere hacer alguna pregunta.

Bien, tenemos varias, además. Si agilizamos un poquito, después hay una pausa para coger fuerzas.

Entonces, le pedimos también respuestas breves para que dé tiempo a todos. Gracias.

Un asistente

Vale, empiezo yo.

Antes de nada, quiero felicitar al ponente por esta brillante intervención.

Yo tengo varias preguntas. No sé si hay tiempo... Yo las formulo.

Eva Millán Calenti

No mucho, hay que ir muy rapidito.

Un asistente

Vale, nada, serán rápidas.

Una es qué opinión le merece la reforma del sistema electoral y si cree que es necesario cambiar las circunscripciones y cambiar el número de candidatos por circunscripción, o incluso lo que se hace en otros países como Brasil, por ejemplo, que a los ciudadanos, para beneficiarse de algún tipo de subvención, pues les obligan a votar.

Y la otra es que, con respecto a lo que hablaba el ponente de la ciudadanía activa y exigente, me gustaría preguntarle qué papel juega la juventud en esto de la democracia participativa y cómo les animaría a participar en esta fase deliberativa de la que hablaba.

Muchas gracias.

Eva Millán Calenti

Gracias.

Miguel Pérez-Moneo

Quizá si formulamos todas las preguntas seguidas, podemos ganar algo de tiempo.

Eva Millán Calenti

¿Si? ¿Prefiere? Bueno, pues si tiene buena memoria...

Miguel Pérez-Moneo

Yo las voy apuntando, aunque eso no garantiza que después sea capaz de responder a todo lo que me pregunten.

Un asistente

Bueno, voy a tratar de ser breve.

Me sigue preocupando, de todas las intervenciones, el tema de la «elitización» de la política porque, a ver, en este momento, la democracia política se basa en que todos los votos valen exactamente lo mismo; es decir, la persona que vive en el campo y que tiene 70 años vota, y ese voto vale lo mismo que el de la persona que tiene 25 años, que vive en la ciudad y que tiene un plan de Internet. Entonces, ¿cómo podemos compatibilizar la participación a través de las redes sociales sin desequilibrar la democracia y la igualdad de los ciudadanos en materia política?

Voy a cerrar con un ejemplo. En Chile, por ejemplo, dos años atrás, hubo una campaña muy fuerte por la Asamblea Ciudadana. Entonces, claro, uno examinaba las redes sociales, y había una participación del 20 % de personas que estaban a favor de la Asamblea Ciudadana. Cuando llegó el momento de votar, resulta que la gente que estaba interesada en el tema valía menos de un dígito; o sea, cuando llegó el momento del voto contrastado, valía menos de un 10 %. Eso.

Gracias.

Eva Millán Calenti

Gracias.

Creo que había por aquí también un par de peticiones.

Un asistente (Emilio Ucha)

En primer lugar, felicitaciones al ponente, porque me parece que su ponencia ha sido muy interesante, muy instructiva.

Vamos a ver, los que creemos realmente en la democracia participativa tenemos que partir de una premisa fundamental, que es el alejamiento real de la ciudadanía de este tipo de actividades. ¿Y por qué se llega a este hecho? Bueno, yo creo que a través de un escepticismo generado precisamente en la creencia de que existe una clase, la partitocracia, de forma que se ha ido consolidado una forma —repito— creciente a través del tiempo que impide este tipo de cosas. Pero la disciplina de los partidos impide claramente que un miembro de ese partido, que un diputado, pueda salir de ella. Entonces, el hecho de que un ciudadano pueda dirigirse a un parlamentario con la pretensión de que sus aspiraciones puedan ser expuestas a lo mejor en contra de la línea seguida por ese partido es pura utopía.

¿A dónde se quiere llegar con esta conclusión tan terrorífica? Pura y simplemente a que la participación cada vez está más limitada a través —repito— del escepticismo y de ese tipo de conductas que es muy difícil que se puedan romper. ¿Cómo se podrían romper? Pues pura y simplemente a través de un proceso —muy bien explicado en la ponencia anterior—, que es cambiar el sistema electoral; el ir realmente a la circunscripción única. Pero eso requiere un cambio sociológico, político y politológico impresionante en España al que no se puede llegar de la noche a la mañana.

Las listas abiertas —pretensión muy vieja por parte de algunos de los estudiosos de este tema en España— constituyen algo hasta el momento inalcanzable pero que es tremendamente necesario. Pero aparte de la participación de tipo tecnológico, etc., que usted ha expuesto, yo creo que hay también que incidir un poco en la participación directa. Es decir, en la ponencia anterior se citó el tema de las Cortes de Cádiz. Se citaban aquellas polémicas que surgían entre ponentes —digamos, entre parlamentarios— que de la noche a la mañana cambiaban de partido. A veces cambiaban de partido precisamente por la presión que se ejercía desde los estrados. Había un caso famoso, el llamado «el cojo de Málaga», que era un señor muy conocido precisamente porque, con sus arengas tan ruidosas, etc., movía de tal forma el Parlamento que, en fin, obligaba a alguno de los ponentes, por el miedo pura y simplemente a cambiar de partido. Entonces, yo no estoy diciendo que este tipo de actividades crezca en España, pero lo que sí sería necesario es darle un cierto empuje —pacífico, por supuesto, educado y correcto— a la posible participación de los ciudadanos en los foros —me refiero políticos, naturalmente—.

En fin, mi escepticismo es absoluto sobre este tipo de reformas, partiendo —repito— de la base fundamental de que habría que cambiar de modo piramidal la estructura de los partidos y el sistema político.

De todos modos —repito—, mis felicitaciones por su intervención.

Eva Millán Calenti

Gracias.

Otra pregunta aquí delante.

Unha asistente (Miriam Garabito)

Bueno, yo también quiero felicitarte por tu exposición, porque a los que estamos un poco más lejos de lo que es la política nos hace centrarnos muy bien en cuál es el trabajo realmente del Parlamento, en cuál es la participación actual. Lo que tú has dicho, un poco lo practico ahora.

Pero se te ha olvidado —o yo te quiero recordar, y luego lo hablaremos— lo importante que es, en este sentido, la educación. Los que estamos ahora hemos recibido una educación, una forma de participar, una forma de actuar, y yo creo que lo fundamental es cambiar este tipo de educación que hemos recibido respecto a cómo participar en democracia.

Nada más.

Eva Millán Calenti

Gracias.

¿Alguna más? (*Pausa.*)

Pues casi es una ponencia la respuesta...

Miguel Pérez-Moneo

Muchísimas gracias por las preguntas y por los comentarios, que, de hecho, me dan una cierta ayuda para poder responder a dos de las cuestiones que se habían planteado.

Cuando hablamos de la participación, hay que tener en cuenta todo el contexto, y uno de los elementos a tener en consideración —aunque suene a excusa de mal pagador— es el de la cultura política. Está claro que los cambios que queramos hacer en la participación que pasen por trabajar sobre la ciudadanía tienen que ser a largo plazo, pero tienen que ser con un determinado objetivo. Hay que empoderar a la ciudadanía, hay que darle la posibilidad de que entienda cuáles son los debates que se están teniendo, que sea capaz de ver... No estoy diciendo que la mayoría de la ciudadanía no lo pueda hacer,

pero yo creo que sí, que hay distintos niveles y que tenemos que integrarlos a todos ellos; no por la simplificación de las decisiones que se tengan que tomar en política, porque esto sería irreal, sino por elevar probablemente el nivel de la educación que pueda tener este país. La escuela tiene que ser también escuela de participación democrática, y tendríamos que promover todas aquellas medidas que facilitarían que los ciudadanos fueran ciudadanos cívicos cuando salieran de la educación obligatoria. En este sentido, creo que por ahí podría ir la cosa.

Tenemos iniciativas frustradas en España, como la Educación de la Ciudadanía, que nunca llegaron a desarrollarse, y, por lo tanto, no podemos ver las potencialidades que pudieran tener. Pero ya desde la Constitución de Cádiz se instaba a que en la instrucción hubiera unos catecismos constitucionales que permitieran a la ciudadanía entender cuál era su papel de ciudadano y cuál era su posición delante de las instituciones.

Por lo que hace la elitización de la política, probablemente, lo que podríamos encontrar son distintos instrumentos que permitiesen, sin sustituir la participación en la toma de decisiones, que aquellas personas más implicadas pudieran tener un mayor altavoz. No creo que esto rompa la igualdad de los ciudadanos sino que simplemente tiene en consideración la realidad de los ciudadanos. Cada uno tenemos nuestras capacidades y podemos hacer lo que podemos y queremos hacer. Lo que tenemos que tener claro es que a la hora de tomar las decisiones relevantes no sustituyamos la democracia representativa —que es una garantía de la igualdad de los ciudadanos por el papel que tienen los partidos políticos— por una democracia directa, que puede agrandar esta distinción entre los ciudadanos por sus distintas capacidades o habilidades.

Y en cuanto a la reforma del sistema electoral, no sé si realmente la circunscripción uninominal con un sistema mayoritario va a eliminar la partidocracia. Podemos poner el ejemplo de la Gran Bretaña, en la que los diputados tienen una posición propia, pero los partidos políticos también después hacen la selección de candidatos y aquí es donde retienen cierta capacidad de control. La literatura científica, por ejemplo, es crítica con la mera idea de que la circunscripción única en distritos uninominales y pequeños sea la solución. Austin Ranney, en su libro de 1968, que probablemente haya quedado muy obsoleto, decía que no hay que olvidar el papel que pueden tener los propios partidos políticos a la hora de seleccionar candidatos.

Aquí hemos tenido determinadas circunscripciones que han sido año tras año de un mismo color político. Es cierto que el sistema electoral es un elemento, pero también está el comportamiento electoral, también está el sistema de partidos, y estamos viviendo a día de hoy como un sistema electoral —que decíamos que era bipartidista— nos ha transformado el sistema de partidos.

Quizá debiéramos estudar el voto obligatorio como manera de incrementar la participación. Pero, claro, una cosa es incrementar la participación y otra cosa es incrementar la calidad de la participación.

Bueno, me quedo aquí.

Eva Millán Calenti

Bueno, pues yo creo que ha sido estupenda la intervención. Muy amable por contestar absolutamente a todo y un aplauso. Tenemos ahora una pausa fuera y, a las doce en punto, aquí otra vez para poder participar en la mesa redonda.

MESA REDONDA: A VISIÓN DA CIDADANÍA

José Julio Fernández Rodríguez (moderador)

Miriam Garabito Cociñas
Presidenta de UNICEF Galicia

Susana López Carbia
Xornalista

Noela Rey Méndez
Experta en comunicación e redes sociais

Luis Barreiro Carballal
Activista social e doutor en Dereito

José Julio Fernández Rodríguez

Ola, bos días de novo.

Voy hablar castellano, ya que hay gente de fuera de Galicia y de nuestras naciones hermanas de América.

La siguiente fase de esta interesantísima jornada es la mesa redonda con la voz de la ciudadanía. Sin duda, ésta es la razón central de esta jornada, traer gente de fuera, de a pie, de las organizaciones sociales, de las agencias de intermediación ciudadana —por llamarlo de alguna forma—, aquí, al Parlamento de Galicia, para que expresen su opinión de lo que se puede hacer o se debe hacer y de lo que no hay que hacer.

Realmente no creo que haga falta introducir mucho la mesa. Los intermediarios sociales, los partidos, los sindicatos, los parlamentos están en crisis, están desgastados, en parte por el efecto de las nuevas tecnologías, en parte por el cansancio ciudadano, y en parte, también, por la propia dinámica del mundo posmoderno en el que nos encontramos. Lo dije antes, en la presentación de la jornada: los ciudadanos en la actualidad son más reivindicativos, las personas son más conscientes de su posición en la arquitectura pública del sistema y no exigen como exigían antes, sino que exigen mucho más. Los ciudadanos somos muy exigentes con los responsables públicos, a los que les demandamos no solo capacidad de gestión, sino también una probidad, una ética y una moral fuera de toda duda. Quizás el alto nivel de estas exigencias sea un producto también de esta posmodernidad.

Estamos hablando de algo de tremenda relevancia a nivel constitucional, no estamos hablando de un tema baladí. La participación de los ciudadanos permite al ciudadano ser partícipe del régimen político, permite participar en las leyes que elabora ese régimen político y después obedecerlas mejor, porque tú obedecerás mejor las reglas de juego que tú has ayudado a aprobar. Ello es, digamos, un razonamiento de lógica jurídica aplastante. Tenemos esta tesitura en la actualidad y un montón de interrogantes que vamos a tratar más o menos de discernir en esta mesa redonda, o al menos apuntar.

No nos representan suficientemente bien, el modelo está en crisis. La representación está fragmentada y existen nuevas fuentes de legitimación que antes no se consideraban o que no existían. ¿Las nuevas tecnologías son un avance o son un retroceso en las capacidades de visualización ciudadana? ¿Qué hay que hacer en el Parlamento? ¿Qué hay que hacer en el Parlamento de Galicia para avanzar en su apertura ciudadana? Aquí se encuentra su vicepresidenta. Un ejemplo que puede ser menor, pero que resulta ilustrativo al respecto: ¿por qué no abren diariamente los jardines tan bonitos de camelios que hay en esta casa para que entre la ciudadanía? ¿O por qué hay

tanto control de acceso? La gente que venía hoy a la jornada tuvo que pasar tres controles —lo cual parece algo desproporcionado—. ¿Hay que cambiar cosas aquí o no hay que cambiar nada? ¿O hay razones de seguridad que justifican estos controles excesivos y esta cerrazón del Parlamento de Galicia —pregunto—? Cuestiones varias, por lo tanto, sobre la mesa de debate, aparte de las cuestiones jurídicas que ya han sido *grosso modo* tratadas de forma más técnico-académica en las intervenciones anteriores.

Bueno, no me lío más. Vamos a seguir el orden que está en el programa. No sé quién lo hizo, yo no, pero es un orden, como otro cualquiera.

Empezará Miriam Garabito, que se encuentra a mi derecha. Ella es la presidenta de UNICEF-Galicia, una persona muy involucrada y muy apasionada en la defensa del interés de los jóvenes y de los niños y niñas en Galicia. La conozco; la conocí cuando estaba en el Valedor do Pobo y doy fe de su trabajo pasional.

Después seguirá Susana López Carbia, que está a mi izquierda. Es una periodista muy conocida en Galicia. Ha pasado por varios medios audiovisuales. Yo he colaborado con ella en su estupendo programa en el medio en el que está ahora —y en el anterior también—, y es una analista rigurosa de la realidad, con una cualidad excepcional para ello.

También se halla Noela Rey, experta en redes sociales, periodista. Trabaja en otro medio de comunicación importante aquí, en la Comunidad Autónoma gallega, y ha hecho y ha trabajado mucho en el mundo digital, que es una de las grandes cuestiones que están sobre la mesa, de si avanzará la representación hacia la democracia o realmente es un bulo, una burbuja que no se está materializando en resultados de fondo.

Y allí, en el extremo izquierdo, está mi viejo amigo Luis Barreiro, con el que compartí habitación cuando hacíamos la tesis doctoral en Bolonia, hace veinte años...

Luis Barreiro Carballal

Menos, menos...

José Julio Fernández Rodríguez

...aunque parecemos jóvenes...

Luis Barreiro Carballal

Bastante máis...

José Julio Fernández Rodríguez

Parecemos jóvenes pero no lo somos.

Él es doctor en derecho, en Derecho Constitucional, pero también es un activista social desde hace también más de veinte años. Ha estado en ONGs muy importantes, y ahora también está involucrado, sigue involucrado, en proyectos de inserción ciudadana, de inserción juvenil, de una forma casi profesional.

Bueno, yo ya paro. Vamos a dar unos minutos a cada uno para que manifieste su posición y después trataremos de dinamizar con vosotros, el público, que para eso estáis aquí, para preguntar, para involucraros, para quejaros, para opinar, para censurar lo que sea necesario; este es un foro totalmente abierto. Y yo, si veo que es preciso, trataré de impulsar y de provocar un poco a los intervinientes para que salgan aspectos muy llamativos que se reflejen en los medios de comunicación.

Miriam Garabito Cociña

Buenos días a todos. Muchísimas gracias, y en especial gracias a Julio, por invitarme. Para mí es un honor estar aquí.

Hoy vengo en representación de UNICEF Comité Galicia. Como sabéis nuestra organización trabaja día a día para dar voz a los niños y a las niñas y desde hace mucho tiempo ya venimos reclamando esta participación infantil y adolescente, y no es por un capricho, es porque, como sabéis, UNICEF basa su trabajo en la Convención sobre los Derechos del Niño, que es el tratado internacional más ratificado de la historia. Estos derechos están basados en cuatro principios, y de entre esos cuatro principios uno de ellos es el de promover la participación, al mismo nivel del principio del interés superior del niño; con lo cual imaginaos la importancia que le damos nosotros a que los niños participen desde las instituciones y desde todos los ámbitos en los que pueden participar.

Al hilo de todo lo que hemos oído aquí por la mañana —y lo he querido destacar antes también—, podemos pensar que las opciones de participación que tienen los niños en el ámbito escolar son bastante bajas y que seguimos estancados en un sistema educativo que no siempre promueve de manera activa la participación en los colegios.

Nosotros, mediante nuestros programas Enrédate y Ciudades amigas de la infancia, intentamos introducir en el colegio y en los ayuntamientos, que son las institución más cercanas a la ciudadanía, este sistema de participación de los niños desde el principio. En relación a nuestro trabajo a nivel escolar

con Enrédate, en ocasiones nos cuesta llegar a los centros, no porque cuando presentas el programa no les guste o no les parezca que sea lo ideal, sino porque luego la realidad les obliga a fijarse en los proyectos que tienen que llevar a cabo para cumplir con el calendario escolar, con el proyecto curricular, y no les permite dedicar demasiado tiempo a promover la educación en valores a quienes serán nuestros futuros gobernantes, nuestros futuros parlamentarios, nuestros futuros alcaldes, nuestros futuros periodistas, abogados, etc..., de otra manera más participativa para que cuando les toque a ellos ejercer ya actúen así. Tenemos también que ser conscientes de la gran diferencia que hay entre lo que nosotros hemos vivido y lo que se está viviendo ahora, precisamente por la aparición de las nuevas tecnologías que lo han cambiado todo, y ser capaces de adaptarnos para poder conectar mucho mejor con ellos.

En cuanto al programa Ciudades Amigas de la infancia, tiene como objetivo ayudar a los ayuntamientos a mejorar sus políticas públicas dirigidas a este sector, y una de las principales herramientas para ello es la promoción de la participación infantil y juvenil a partir de la creación de órganos estables de participación: los conocidos como consejos municipales de infancia y adolescencia.

Es necesario que aprovechemos esa capacidad que tienen los niños de aprender de una manera mucho más natural, espontánea, y hacer un esfuerzo todos, desde la responsabilidad que tenemos cada uno, para que los ciudadanos que vienen, y que son la base de lo que va ser el futuro, ya vengan con el trabajo aprendido, y no como nos pasa a nosotros, que aunque queramos participar muchas veces no somos capaces de utilizar los instrumentos que tenemos a nuestro alcance.

Como os decía, es en el artículo 12 de la Convención sobre los Derechos del Niño donde viene reflejado el tema de la participación. Es un proceso en el cual los niños, niñas y adolescentes abordan con otras personas de su entorno temas que afectan a sus condiciones de vida individuales y colectivas. Los participantes interactúan respetando la individualidad de los demás, con la intención de alcanzar objetivos compartidos, y a lo largo del proceso los niños y las niñas experimentan que están desarrollando un papel útil en el seno de la comunidad, que es lo primero que intentamos, que sepan que lo que dicen y lo que hacen es útil para el entorno en el que se mueven.

Sabemos que tiene unos efectos beneficiosos increíbles. Para empezar, contribuye a que su desarrollo sea adecuado; además, pone de manifiesto sus capacidades y les genera confianza en si mismos; mejora los procesos de toma de decisiones, ya que su aportación puede enriquecer los resultados finales —muchas veces no nos damos cuenta de cosas que ellos ven—; ayuda a proteger a la infancia contra los abusos y, en general, contra cualquier ac-

ción que vulnere sus derechos, porque les estamos dando una plataforma en la que pueden denunciar sus problemas y en la que podemos ver si están realmente con sus derechos protegidos; facilita la adquisición de valores democráticos; y permite la puesta en práctica de los mismos, formando así mejores ciudadanos, que es lo que todos pretendemos.

Quiero solo hacer una reflexión sobre la Escalera de Participación Infantil y Adolescente. Creo que todos conocéis qué es esto de la «escalera de participación», pero si os parece vamos a recordarlo. Esto lo expuso un académico muy importante en derechos de infancia, Roger Hart. Una cosa es lo que nosotros entendemos por participación y otra la participación que les damos a los niños en la vida normal.

Hay varios puntos en esta escalera, como vemos aquí, y el primer escalón es el de la manipulación en el que «usamos» —aunque no me guste utilizar esta palabra, es la realidad— a los niños, que, aunque están presentes en el proceso, no comprenden de qué se trata ni sus propias acciones. Son usados para transmitir la idea de los adultos. Un ejemplo serían los niños muy pequeños en las manifestaciones portando pancartas, otro ejemplo sería una situación en la que se consulta a los niños, pero no se les retroalimenta.

El segundo escalón es en el que los usamos como elementos decorativos. Se refiere a ocasiones en las que se les da a los niños camisetas relacionadas con alguna causa para que las usen públicamente en algún evento, pero no tienen idea de qué se trata y ninguna opción de aportar a la organización del mismo o a las ideas que allí se transmiten. Por ejemplo, que para recaudar dinero para los niños indígenas de Chiapas, se utilicen fotos de los niños indígenas o incluso a los propios niños como elementos decorativos para que la gente identifique qué es.

El tercer escalón es el del simbolismo. Serían aquellos casos en donde aparentemente se les da a los niños y niñas la oportunidad de expresarse, pero en realidad tienen poca o ninguna incidencia sobre el tema o sobre el estilo de comunicarlo y poca o ninguna oportunidad de formular sus propias opiniones. Un ejemplo sería si organizamos un pleno infantil (como los que hacemos en el Parlamento anualmente); se selecciona un grupo con facilidad para expresarse y con ninguna o poca preparación sobre el tema y sin el respaldo de una selección participativa y una consulta previa con los niños a los que teóricamente representan.

Esas tres maneras de participación no son participaciones reales, y todavía se siguen utilizando muchísimo. Sería bueno poder avanzar por lo menos hasta el séptimo escalón de participación, el de una participación iniciada y dirigida por los niños. Sería el proceso en el cual los niños y las niñas son los líderes de las cosas que quieren hacer y buscan ellos mismos la ayuda de los

adultos que les parece necesaria para que eso que quieren hacer tenga un verdadeiro éxito. Un exemplo muy fácil: se organiza un campeonato de fútbol sala en el colegio, porque ellos lo han decidido, pero les dejamos que ellos sean los que organicen cómo va a ser ese campeonato de fútbol sala y que ellos mismos valoren la necesidad o no de la participación de los mayores para determinadas cosas. Lo deciden porque entienden que así el evento puede ser mucho más exitoso.

Por lo tanto, lo que yo quiero trasladar es que tenemos que reflexionar sobre qué es la participación, entendida como la participación real, que los niños son la base de una sociedad sostenible y perdurable en el tiempo y que tenemos que educarlos de tal manera que sean capaces de aprovechar todas las oportunidades que les vayamos dejando.

Nada más. Muchas gracias.

José Julio Fernández Rodríguez

Para recoger la intervención de Miriam, he seleccionado varias palabras clave. Vamos a hacer una tormenta de ideas poco a poco a través de estas palabras clave: infancia, adolescencia, participación y educación.

Ahora tiene la palabra Susana López Carbia.

Susana López Carbia

Grazas ao Parlamento por invitarme, a José Julio por enlearme — porque non me podía negar— e tamén aos relatores, porque tanto o tema como as súas reflexións son moi interesantes.

A nós tócanos, dalgún xeito, representar a voz da cidadanía. E creo que o noso ton debe ser distinto do que tiveron os profesores que nos precederon no uso da palabra. Eu, como fixo Miriam, quero facer unha achega un pouco crítica. Nesta sala temos varios avogados, hai estudantes de Dereito, hai parlamentarios e hai xornalistas, que tamén, como pasa cos políticos, podemos ser percibidos como unha especie de caste.

Pero eu creo que o interesante é intentar trasladar ou poñer en común unha serie de ideas que, penso eu, comparten moitos cidadáns, reflexións que a min me chegan da rúa, do que che di a xente cando te interpelan: «vexo o teu programa na televisión e aos políticos hai que darlles caña, non fan nada, cobran moito...». Isto é, lamentablemente, o que pensa moitísima xente na rúa.

Hai que facer pedagogía do traballo dos nosos políticos e explicar que existen instrumentos para que os cidadáns poidamos, dalgún xeito, aínda que sexa

modesto, participar na xestión pública. Creo que existe a percepción na rúa de que hai ferramentas, de que hai cousas que podemos facer, de que se ten avanzado nese camiño da participación cidadá, de que hai máis sensibilidade e un maior interese por darlles voz aos cidadáns, pero realmente non coñecemos que armas temos á nosa disposición. Suponse que eu, como xornalista, debera estar un pouco ao día do que ocorre no ámbito político, pero recoñezo que me falta información sobre esas ferramentas: cantas sinaturas fan falta para que o Parlamento estude unha iniciativa, que podemos facer dende a rúa, que podemos conseguir... É dicir, hai moito descoñecemento. ¿Por que? Porque realmente non sabemos moi ben que é o que se fai no Parlamento, non sabemos que é o que fan os nosos deputados —agás cando van ao pleno—, non sabemos moi ben cales son as súas axendas.

Dende hai moi pouquiño tempo sabemos o que cobran, agora si que o podemos saber, pero isto é aínda moi recente, e, en xeral, eu creo que na rúa hai a percepción de que, por dicilo claramente, cobran moito. Afortunadamente, os nosos parlamentarios perciben un salario digno, non se entendería que foran mileuristas. A política ten que estar ben retribuída, pero é certo que na rúa existe a percepción xeneralizada de que cobran de máis. Habería que analizar por que se pensa iso.

E, claro, logo collemos os xornais e vemos informacións como as que traían esta semana os xornais. Eu trouxen *El País*, pero podería ser calquera outro: 10.000 euros de paro por 111 días de traballo no Congreso; as cámaras gastaron 3,5 millóns de euros en indemnizar a senadores e deputados logo da lexislatura máis curta en democracia —catro meses de lexislatura fracasada—. Algúns renunciaron a cobrar esas asignacións, e destácase porque foron 26 deputados e 13 senadores. En maio e xuño 181 senadores cobraron 8.300 euros como paro, dalgunha maneira, e 203 deputados cobraron unha media de 10.000 euros.

Non digo que non a merezan, pero, ao mellor, a contía é excesiva. Na rúa, coa que está caendo —por moito que esteamos noutro momento—, con todo o que sufrimos nestes anos, con todo o que recortamos, son cousas que, cando menos, cando menos, nos deixan atónitos, son cousas que non se entenden ben. De todas formas, hai que aclarar que no Parlamento galego non existe esa compensación que si se percibe no Congreso e no Senado, e, se non existe, será seguramente porque non debe existir.

En todo caso, existe esa idea de que hai —ao mellor— situacións inxustas, indemnizacións que parecen inxustas, salarios que na rúa se pensan que son elevados, o descoñecemento do que fan; é certo tamén certo desinterese que fai que en realidade a xente —non vós, pero a xente do común— perciba o Parlamento como algo que está moi lonxe, algo que ten que estar, pero que non sabemos moi ben para o que vale; como algo que está reservado aos políticos, aos políticos e aos xornalistas.

O que pasa é que os xornalistas tamén temos moita culpa desta situación. Hai que facer autocrítica, claro, porque, realmente, ¿cando é noticia o Parlamento? Pois é noticia nas grandes ocasións, na investidura; estes meses foi noticia, pero foi noticia porque non había acordo, aí estaba a clave, e logo cando hai algarada, ¡aí si!, aí están todos os focos dos medios postos, aí recolleemos o momento da tirapuxa, do insulto, do desaire que se produce, deses enfrontamentos. ¡Aí si!

Por suposto, está ben falar do fondo e das formas. Hai que contar o que pasa nunha sesión plenaria, o que se debate e o que se vota, pero tamén como se din as cousas, en que contexto, en que clima... Analízalo nos faladoiros e nos artigos de opinión e preguntarse: ¿é bo ou non? ¿Hai que expresarse con espontaneidade, como se fai na rúa? ¿Hai que gardar as formas? ¿Teñen os parlamentarios que ter outro ton?

Está ben suscitar ese debate, está moi ben, pero tamén é verdade que quizais temos que facer autocrítica todos: o Parlamento, porque, dalgunha maneira, non sabe vender moi ben o que fai. É certo que hai temas moi complexos, é certo que moitos temas de leis son farragosos, difíciles de vender. ¿Como colocas iso nun xornal? ¿Como llo trasladas á xente? Hai que atopar o ton.

En xornais con cada vez menos páxinas hai pouco espazo e, ao final, priorízase, e se a señora vicepresidenta do Parlamento, presente nesta sala, ten unha tirapuxa con outro deputado, ese será o titular que destaquemos no xornal ou o asunto que analicemos no faladoiro, non, seguramente, a lei que se acaba de debater ou que acaba de saír adiante.

Hai que recoñecer que os medios de comunicación buscamos atraer a atención do noso público, e ás veces o que buscamos é directamente o espectáculo, o que vende, o que nos pode diferenciar dos demais... Pero, entendendo todo iso, temos que facer autocrítica e recoñecer que tamén temos a obriga moral de contar outras cousas, buscar o sitio onde encaixar ese tipo de informacións que a priori parecen menos lucidas, pero que tamén teñen a súa transcendencia.

Os medios temos que dar información sobre o que se fai, por exemplo, no Parlamento e, á vez, o Parlamento ten que atopar a forma de venderse mellor, porque, como se dicía hai uns minutos nesta sala, a información —e aí enlazamos co tema que nos ocupa hoxe— é requisito fundamental para a participación.

Coa transparencia e con achegarse á xente, con abrir as fiestras e con abrir os enreixados e permitir que a xente poida pasar ao xardín —é unha forma de expresalo—, pois ao mellor podemos conseguir que a xente se enganche e diga: oia, pois aí fanse cousas interesantes e eu teño algo que achegar. Hai

moitos que non queren achegar nada, pero hai outros que si, e vimos que nos últimos anos —pensamos sempre no 15M— hai un cambio sociolóxico que fai que si, que haxa xente que quere participar, e para iso o Parlamento ten que estar á altura das circunstancias, ten que abrirse á cidadanía e ten que ser ambicioso.

Hai cousas que se están a facer. Os que levamos xa uns anos —e eu considérome nova, pero xa levo anos traballando— si que vemos un gran cambio: xornadas de portas abertas, parecía unha cousa moi mínima, sen importancia, pero si que a ten; abrir o Parlamento tamén á xente para que poida vir, tamén aos nenos —que veñen agora moito máis—; abrir o Parlamento ao portal de transparencia, que é moi importante, onde podemos ver salarios, podemos ver que bens teñen os deputados, que é verdade que nos vale para *cotillear*, para ver que coche ten, que piso ten, é verdade que si, pero aí non podemos dar un paso atrás, aí temos que ceder, temos que ceder e abrir esa fiestra para que a xente teña a percepción de que non lle agochamos nada.

Esa lei de participación cidadá que se aprobou, estas semanas soubemos que saía adiante, esa proposición non de lei de iniciativa cidadá, a primeira. Decía o presidente do Parlamento hai uns minutos que Galicia é pioneira neste asunto.

Efectivamente, iso saíu dunha asociación de familias numerosas, pero tivo que haber un deputado que dera o paso de facer súa esa iniciativa e defendela. Quizais aí haxa un exceso de filtros. Temos instrumentos para que a xente participe na xestión política. O interesante é utilízalos, non sumar filtros que dificulten o seu uso.

Se se pedían 15.000 sinaturas e agora se piden 10.000 para presentar unha iniciativa lexislativa popular, ao mellor seguen sendo moitas. Se hai un deputado que ten que facer súa unha iniciativa para que saia adiante, ao mellor hai que eliminar ese filtro que aínda dificulta máis as cousas.

Hai que ser ambiciosos e ir máis alá, porque sempre virá alguén que dea un paso máis. Sabemos doutros parlamentos que están sendo xa máis ambiciosos que o noso. Non debemos conformarnos, sobre todo vendo como está o panorama político actual, porque o Parlamento está a ser máis importante ca nunca. Temos diante de nós un panorama de fragmentación política en que vai haber que chegar a acordos, e o Parlamento é o que ten a clave para que todos poidamos convivir: políticos e cidadáns.

José Julio Fernández Rodríguez

Gracias, Susana. Seguimos con la tormenta de ideas. Teníamos adolescentes, niños, niñas, educación, participación. Ahora añadimos: «dálles caña», abrir el

jardín (es evidente que mañana hay que empezar a abrir el jardín), abrir el Parlamento, ambiciones, salarios, número de firmas, informaciones periodísticas.

Noela Rey tiene la palabra a continuación

Noela Rey Méndez

Falaba Susana da opinión da rúa. Eu vou falar dunha rúa un pouco especial, que é a das redes sociais, precisamente porque eu penso que se converteu no século XXI na taberna, no patio de veciños, no ascensor no que nos cruzamos e falamos e compartimos problemas, suxestións, críticas individuais, que de repente se converten en colectivas. Por exemplo, problema persoal, os cueiros do meu neno custan moitos cartos, o IVE é desproporcionado; de repente, non é o meu problema, é o problema de todos. Facemos unha iniciativa, vai ao Parlamento e sae aprobada, e para iso tamén serven as redes sociais, para dar un altofalante un pouquiño e coller todas esas cousas individuais, xuntalas nun colectivo, poñelas nunha rede social que amplificará o seu son e facelas chegar ao Parlamento.

E nos concellos pequenos é moito máis fácil toda esta acción de retroalimentación entre as persoas, os cidadáns e os seus gobernantes; é moi normal ver como cada mañá diante da porta do alcalde do concello de menos de 5.000 habitantes ou do concelleiro hai persoas en fileira que van alí simplemente para dicirlles: mira, é que a auga do pavillón sae fría, é que este camiño precisa estar limpo. Vale, pero o problema é cando imos medrando e cando eses concellos se converten en concellos grandes, como en Santiago, A Coruña, Vigo, e máis aínda no caso do Parlamento, que xa é de toda Galicia. Aí xa perdemos un pouco o contacto, os focos de interese sepáranse totalmente e parece que son cousas totalmente alleas, cando en realidade son totalmente nosas.

Por iso é moi importante que o Parlamento colla as redes sociais precisamente coa idea de que sexa unha chave para abrir as portas; non fai falta tirar muros nin nada, simplemente dar unha chave que abra a porta, unha porta, evidentemente, virtual: o Parlamento terá que escoitar o que os cidadáns lle din, pero tamén os cidadáns terán que escoitar o que lles di o Parlamento. Unha retroalimentación perfecta que fará que as persoas poidan facer chegar as súas suxestións, as súas críticas, os seus problemas ao Parlamento, que os políticos tamén vexan como se pode facer máis doado o seu traballo, porque, de repente, como dicía o señor presidente do Parlamento, alguén o parou pola rúa e lle dixo: mire, é que nesta lei faltaría este pequeno detalle, e el dixo: ¡vaia, niso non pensamos! Entón, a rede social é un elemento perfecto para que se integren esas ideas.

Evidentemente, como dicía o compañeiro, fan falta recursos, recursos persoais, persoas que xa teñan unha formación, unha experiencia para filtrar o

que é unha suxestión, unha crítica, unha proposta útil e eficiente do que é unha simple crítica.

Evidentemente, non podemos ter ningún conselleiro, ningún presidente da Xunta, ningún parlamentario retuiteando, contestando, actualizando o muro de *Facebook* de forma constante. Non, temos que ter unha persoa que saiba facerlles chegar o que a cidadanía lles está a dicir; iso, unha lei, unha lei que necesita algo diferente.

Tamén hai que ter en conta unha cousa en Galicia, que é o envellecemento da poboación. Obviamente, Galicia ten unha cantidade de persoas maiores de 65 anos moi importante que están desconectadas totalmente das redes sociais, pero tamén é certo que, por sorte, na maioría das ocasións son persoas que teñen uns magníficos voceiros na casa: os netos, os fillos; igual que antes os netos e os fillos eran os encargados de levantar o teléfono e pedir cita no médico, pois agora poden facer o mesmo coas redes sociais: meu neto, que resulta que aquí eu penso que isto non se pode facer, ¿como llo fago chegar a este parlamentario, a este deputado, a este representante, a este alcalde? Pois o neto saberá como facelo.

E tamén é certo unha cousa, no ano 2013 o INE sacou unha enquisa na que dicía que as persoas de 64 anos en adiante precisamente utilizaban as poucas ferramentas informáticas que tiñan para relacionarse coa Administración; por exemplo, para presentar declaracións da renda, por exemplo, para consultar información das páxinas web dos concellos, do Parlamento, e desta maneira tamén vemos que, realmente, aínda que están alleos, en principio, tamén teñen interese en achegarse ás redes sociais, e tamén é certo que pouco a pouco á democracia —igual que xa chegaron os nativos dixitais— están chegando os nativos das redes sociais, os que cando naceron xa estaba aí *Facebook*.

Pouco a pouco iranse incorporando, co cal se irá enriquecendo esta relación. E é moi importante, neste caso, a educación tamén á hora de xuntar estas dúas cousas e de que cando cheguen á democracia estean educados, precisamente, para participar de forma eficiente e efectiva, e non só a base da crítica pura e dura que non vai máis alá do *hashtag* de turno ou do *meme* de turno.

Eu penso que nese sentido son positiva, con matices, porque, evidentemente, as redes sociais teñen perigo. O anonimato é un gran perigo nas redes sociais, pero tamén pode ser un punto positivo, porque permite que xente que normalmente queda na quinta fila, na sexta fila, que normalmente por vergonza, falta de tempo, o que sexa, non é capaz de chegar ás institucións, esa xente, a través das redes sociais, ten un camiño moito máis recto que lle permite, precisamente, chegar e facerse oír. Non sempre hai que oír só o portavoz senón tamén a xente que está atrás, que tamén ten moito que dicir.

José Julio Fernández Rodríguez

Seguimos con la tormenta de ideas: redes sociales, abrir puertas, más recursos, población envejecida...

Luis Barreiro, acaba este primer turno. ¡Ánimo!

Luis Barreiro Carballal

Grazas.

Aí no papeliño pon que son activista social. Son cousas de José Julio. Teño un de fai anos que pon «analista estratégico»... Ben, deixádeme só dez segundos de profesor e logo xa paso ao activismo social, ¿vale?

A Constitución establece tres artigos de participación directa, nada máis, que son o artigo 29, que establece o dereito de petición, é dicir, individualmente ou colectivamente podemos dirixirnos á Administración por escrito coas nosas peticións; o artigo 92, que fai a previsión do referendo para a toma de decisións de especial relevancia; e o artigo 140, que fala dos concellos abertos, que é cando a cidadanía vota ao alcalde —nada máis— e logo funcionan todos como concelleiros. Bastante pouco, ¿verdade? Basicamente estamos nun modelo, como viamos, de democracia representativa.

¿De que vos vou falar? Vouvos falar da xente que non está en partidos, que normalmente non vota e non está afiliada a sindicatos, dos colectivos en risco de exclusión social. Segundo datos da Unión Europea, o 20 % da poboación de Galicia son pobres económicos, moitos deles agravados con outras circunstancias. Un colectivo co que traballo son os menores tutelados e ex-tutelados pola Administración. Cada ano cumpren a maioría de idade 400 menores, que acceden ao dereito ao voto estando en situación de tutela pola Administración.

Vouvos falar dun caso. O caso é real e o nome hipotético. Imos chamarlle Vanesa. Vanesa sae dun centro de menores con 18 anos. Ten moita sorte porque ten traballo. E o primeiro que fai Vanesa é mercar un coche de segunda man. Non sabía que había que facerlle un seguro ao coche, xúrovolvo que non o sabía. Ao segundo día ten un accidente cunha amiga. Ela firmou os papeis e ten que pagar uns cartos para a reparación. A conta queda sen cartos; un par de meses non paga a factura do teléfono. Vanesa está traballando coidando nenos nunha casa. Pide que a dean de alta na Seguridade Social, pero estaba cobrando pensión de orfandade, que é incompatible con esta situación. Nun ano Vanesa ten pendente un xuízo polo accidente, polos danos que provoca no outro automóbil, sen seguro, e porque a súa amiga ten unha lesión. Vanesa pasa á lista de morosos porque non pagou durante tres meses o teléfono,

e Vanesa ten que devolver todo o ingresado neste tempo pola pensión de orfandade á Seguridade Social. ¿Vós credes que Vanesa vai votar? Non.

Vanesa non foi educada para a cidadanía activa. Vanesa estivo nun sistema de protección nunha residencia, onde nunca tivo que decidir absolutamente nada, alguén decidiu por ela que ía comer, que ía facer, que ía estudar. E Vanesa non vai ser unha cidadá activa. E, como Vanesa, temos a moitísima xente de moitísimos colectivos.

Nós traballamos con este tipo de rapaces. Neste momento teño a garda de uns 140 rapaces que non están xa, afortunadamente, neste modelo; o que nós intentamos é xerar cidadanía activa. Son presidente dunha asociación que se chama Igaxes 3, e vicepresidente doutra que se chama Meniños. En Igaxes intentamos concienciar os rapaces que están nos nosos recursos de que deben ser cidadáns activos e, por tanto, conscientes de dereitos e de deberes. Nós partimos da resiliencia, non establecemos teitos de cristal, cremos que calquera rapaz pode chegar a onde queira. Eu sempre poño o exemplo, cando pelexo coa Administración —e pelexo moito—, de que hai —que eu saiba— sete premios Nobel que estiveron en campos de concentración. Eu aspiro a que algunha vez un menor tutelado sexa premio Nobel. Non parece excesivo, ¿non? Non pode ser peor que os campos de concentración. Por tanto, temos que facilitarlles a estes rapaces que poidan ir á universidade, ampliar medidas de protección, e facémolo mediante incidencia política. Temos a fortuna de que en Galicia ata antonte tiñamos o mellor sistema de protección da autonomía de todo o Estado, o máis garantista. Non podemos quedar aí. Acábanos de adiantar Baleares, onde tamén fomos a apoiar as organizacións para que o conseguiran.

E facémolo mediante incubación social, mediante experiencias democráticas que vos comentarei rapidamente, e camiñamos cara ao empoderamento: que os rapaces sexan donos do seu destino, que sexan cidadáns activos e que, por tanto, queiran participar.

¿Como o facemos? Intentamos reproducir a realidade que calquera de vós vivistes nas vosas casas e os que sodes pais facedes cos vosos fillos. Despois (de xantar ou de cear) igual debatemos, falamos das experiencias, comentamos..., e moitas veces os comentarios son políticos. Os rapaces descubren, os meus fillos descubren —eu son dos que firmei o dos cueiros, teño catro fillos (*Risos.*), xa non os usan, pero, bueno, pensando nas xeracións futuras—, os nosos fillos aprenden, que hai un ámbito político e un ámbito técnico, un ámbito de debate e outro que non o é. Meu fillo maior ten 16 anos, quería ir á final da pelexa de galos —destes que rapean e se retan— en Valencia. Descubriu que hai un nivel técnico que non puido superar —*no vas a ir, chaval*—. Pero fíxoo moi ben, debateu, argumentou... Chegou a un nivel técnico, e..., non vas. (*Risos.*) Ben, pois os rapaces tutelados tamén teñen que ter ám-

bitos de discusión, de debate e de descubrir cal é o ámbito técnico e cal é o ámbito político.

Nós aos nosos recursos chamámoslles RAI —recursos de apoio á inserción—. Son bastante horizontais, pero non absolutamente. Os rapaces traballan en asemblea, viven oito rapaces xuntos de entre 16 e 18 anos, e teñen un ámbito de decisión. É dicir, eles deciden o que van comer, por exemplo, pero decídeno dentro dunha dieta establecida cada mes. Por tanto, se non queres comer pescado en tres semanas, podes facelo. Agora, a última semana cae pescado. O do *Brexit* enténdeno perfectamente, as decisións teñen consecuencias. Avalía as túas decisións, porque, igual queres comer toda a semana carne, pero despois o resto do mes non toca máis carne, ¿vale? E hai un ámbito técnico a onde non poden chegar, que é o ámbito propio da toma de decisións da organización e dos educadores. E ademais hai un liderado rotatorio. Cada un dos rapaces lidera a vivenda cada semana e, por tanto, teñen que coordinar, teñen que exixir e teñen que consensuar cos seus compañeiros. Intentamos adestralos nese tipo de habilidades.

O Parlamento para nós recoñezo que estivo bastante aberto. Os nosos rapaces teñen vido aquí en diversas ocasións a facer exposicións de fotografía, reunirse coa Presidencia do Parlamento, reunirse cos grupos parlamentarios. E unha vez ao ano facemos un congreso de participación todas as entidades que estamos na rede, en EAPN —acaba de estar a valedora do pobo con nós—, onde os colectivos —inmigrantes, persoas sen teito, etnia xitana...— debaten e fan as súas exixencias de xeito directo.

Eu comentáballe a José Julio que un tema moi interesante é o que se planteou de reducir o dereito ao voto aos 16 anos. Eu dicíalle: a ver, nós aos 16 anos aspiramos a que os rapaces cos que traballamos se duchen sós (*Risos.*), autonomamente. Só o 20 % dos rapaces de 16 anos que chegan aos nosos recursos son capaces de xestionar a súa hixiene, ¡o 20%! Entón, se non hai adestramento político, se non hai adestramento na toma de decisións e no liderado, é inútil baixar a idade, é unha medida política curtopracista que non conduce a nada.

Remato.

Retomando os tres ámbitos de dereito de participación directa que recolle a Constitución:

O ‘dereito de petición’: debemos educar os rapaces nese tipo de recursos que son máis visibles que fácticos —como o *change.org*— para que se posicionen, tomen decisións e se postulen, que teñan un exercicio activo —tamén nas redes sociais—;

O ‘referendo’: votar ten que ser un hábito. Os nosos rapaces teñen que habituarse a que a toma de decisións require consenso e ten consecuencias; non podemos votar cos riles, hai que votar tamén co cerebro.

E, finalmente, a idea de ‘concello aberto’: a min sempre me pareceron kafkianas as votacións municipais en concellos galegos de 1.000 habitantes ou menos en listas pechadas e bloqueadas. Cando se presenta o teu primo, o teu irmán e o teu cuñado sabes da capacidade e moralidade de cada un, coñécelos a todos e... ¿tes que comer a lista con patacas? É absurdo, a maiores niveis é debatible, pero, dende logo, a nivel local e en concellos tan pequenos as listas pechadas e bloqueadas son un absurdo democrático. Teñen que existir ámbitos a nivel local, parroquias, barrios, onde os rapaces se poidan adestrar en participación política, en toma de decisións, en orzamentos participativos, en decidir que priorizamos, se arranxamos primeiro este camiño ou arranxamos o centro sociocultural; ese tipo de toma de decisións fácticas inmediatas que lles van permitir aos rapaces adestrarse nese tipo de habilidades.

Graciñas.

José Julio Fernández Rodríguez

Para la tormenta de ideas: derecho de petición, referéndum, integración y ciudadanía activa, listas abiertas, ayuntamientos abiertos.

Bueno, es la hora del público, al que le doy la palabra.

Un asistente (Emilio Ucha)

En primeiro lugar, felicitacións a todos os relatores.

Eu teño preguntas para todos, pero, como non quero tampouco monopolizar, vou facer cuestións moi puntuais. Vou seguir a orde das intervencións.

Á señora que participou en primeiro lugar, a Miriam, plantéxolle esta cuestión: ¿os docentes están realmente preparados, na súa opinión —salvando a excepción da entidade que vostede representa, en fin, hipoteticamente—, para transmitir cultura política aos alumnos? ¿Vostede que cre, coa experiencia máis ou menos próxima que poida ter?

Miriam Garabito Cociñas

¿Puedo hablar sin ser la presidenta de UNICEF?

Falta mucho. No se puede generalizar. Hay colegios y colegios, hay recursos y recursos, hay capacidades y capacidades. Sí que es verdad que yo entiendo

que nuestro sistema educativo está estancado, seguimos aplicando en general una metodología de aprendizaje que no favorece la participación de los niños en la toma de decisiones para poder elaborar ellos mismos un proyecto futuro y además adaptarse a las nuevas formas de trabajo y de estudio que tenemos en nuestra sociedad ahora.

Un asistente (Emilio Ucha)

¿Cabería, entón, a posibilidade de reciclaxes? ¿Cre vostede que é posible iso, que é factible?

Miriam Garabito Cociñas

¡Hombre!, hay miles de acciones de reciclaje y hay oportunidades de reciclaje.

Un asistente (Emilio Ucha)

Pero ¿póñense en práctica?

Miriam Garabito Cociñas

A nivel de las plataformas educativas, nosotros, por ejemplo, hemos firmado un convenio con la Consellería en el que ofertamos desde las plataformas educativas nuestros programas de enfoque de derechos para poder trabajar en ciudadanía en los colegios, y están al alcance de todos. Lo que pasa es que herramientas yo creo que hay un exceso —y esto a lo mejor lo piensa alguien más que yo—, hay información, proyectos, programas..., acceso a ellos hay mil. Lo que pasa es que la vida nos come en general y hay que priorizar, y entonces trabajar un poco con lo que sabes, con lo que conoces, con lo que controlas, con lo que te presentan, más que hacer esa primera búsqueda, esa investigación, en decir: a ver, ¿qué es lo que yo quiero transmitir?, ¿qué es lo que yo quiero conseguir? Y buscar efectivamente, dentro de toda la gran oferta que hay hoy en día, ¿cómo es lo que yo quiero hacer? Nos vemos un poco sobrevenidos en ese tipo de circunstancias, en todos los ámbitos, lo que pasa es que en el ámbito de la educación tiene unas consecuencias, para mi, desoladoras.

Un asistente (Emilio Ucha)

Gracias.

Pregunta para Susana.

Imos ver, a idea do «parlamento aberto», en concreto, este. Por suposto, estamos todos —en fin, os que temos certa vocación democrática— por que isto cada vez se abra máis, obviamente. É máis, este acto de hoxe a min páreceme magnífico. E non teño por que facerlle a pelota a ninguén dos que está aquí, porque non teño vinculación con ningún deles. Pero simplemente quero dicir que este acto me parece moi bo.

Pero para ir ao concreto, imos ver, neste ciclo no que estamos fálase moito da participación, digamos, polos medios informáticos, etc. Pero eu sigo insistindo na necesidade da participación directa. Para min hai unha premisa —vou seguir coa figura do siloxismo— que é fundamental. Eu son un contribuínte, eu son un cidadán, eu teño todo o dereito do mundo a vir a un parlamento e que un parlamentario me escoite. Para min isto é algo básico. A miña experiencia persoal é que estou precisamente nun ámbito no que me aconteceu —e teño gran pracer en dicilo publicamente— precisamente unha experiencia moi negativa. Xa pasaron algunhas lexislaturas, é certo, non é na actual. Eu nalgún momento opúxenme a un acto que me parece dos máis criticables dentro da Administración política galega, que é o chamado «plus de altos cargos». A min páreceme das aberracións maiores que poidan existir. Non vou dar agora unha explicación do que é iso porque dou por suposto que a xente máis ou menos o coñece. Entón, eu absurdamente pretendín nalgún momento que algúns dos parlamentarios escoitaran a miña crítica. Tiven a sorte de que algún deles me escoitou aquí neste ámbito, outro non estaba e contestoume por teléfono, e un terceiro contestoume literalmente que non me podía recibir porque naquel momento estaba correndo pola Zapateira —en concreto, todos sabemos ou cremos saber o que é a Zapateira, un ámbito digamos deportivo que ten moi pouco que ver precisamente co Parlamento—. Estábao chamando en horas de servizo, digamos, porque son funcionarios. En fin, a onde quero chegar é a que isto ten que desaparecer. É certo que isto non vai ser un foro aberto para que veñan cinco mil cidadáns e recibilos. Pero polo menos que haxa certos filtros, a pesar do risco que ten este termo, para polo menos ser recibidos. A onde quero chegar é a iso, ao dereito que temos a ser escoitados. É dicir, que haxa dunha maneira clara e directa, que se vaia metendo na cabeza dos parlamentarios, esa obriga, que entra, precisamente, nesa cousa tan vulgar que é o soldo, ao que ninguén renuncia. Entón, pode ser que ao mellor precisamente o ámbito maxestoso destas instalacións a algunha xente lle acorde, a cohiba un pouquiño, ao mellor o boato instrumental, algún tipo de formas, ao mellor mételle un pouco de medo. Aos que non nos mete medo en absoluto este tipo de instalacións, porque coñecemos estas e outras maiores, queremos ser escoitados. Simplemente é unha reflexión.

Imos ver. Teño máis para outros, pero a Noelia moi brevemente preguntarlle: páreceme moi ben a idea, que xa se expuxo polo relator anterior, de que se cree unha especie de nova clase —digamos— profesional, que son os auxiliares —digamos— dos políticos. Entón, a min a alternativa que se me oco-

rre, precisamente, para que ese gasto non sexa maior, pois é suprimir, por exemplo, asesores, unha figura moi estendida na Administración. Entón, se suprimimos asesores, ao mellor queda outro tipo de asesores que son máis prácticos.

Bueno, tería máis cousas pero, en fin, vouno deixar. Moitas grazas.

José Julio Fernández Rodríguez

Muchas gracias.

Unha asistente

Muchas gracias. Y también, en primer lugar, enhorabuena por la organización de estas jornadas y también a cada uno de los ponentes por su visión particular en cada uno de los ámbitos. La verdad es que es un placer.

Yo haré, simplemente, una reflexión, pero, bueno, sobre todo al hilo de lo que había apuntado hace un momento Susana, yo voy, si me permitís, a poner un poco más incluso el punto sobre la «i» de lo que ella comentaba y a romper una lanza en favor del rigor, el rigor en todos los sentidos, en todos los aspectos; el rigor en la clase política, por supuesto, porque el político tiene que ser riguroso en sus actuaciones, en el cien por cien de ellas, en su gestión, y también, en la medida en que pueda, en la medida en que es responsable de lo que transmite, tiene que ser riguroso en la información que está emitiendo. Pero también los medios de comunicación tienen que serlo; es decir, no es posible que sea únicamente el día que somos noticia porque hay un titular más tendencioso o porque va a dar unas líneas más en un periódico.

Yo creo que es importante poner en valor esto. Es decir, el ciudadano merece estar bien informado, informado de forma rigurosa, y por eso digo: yo creo que una sinergia entre, evidentemente, los que son actores por un lado, que sería la clase política, y los agentes o actores de esta interpretación de la información, que son los medios de comunicación, los periodistas. Yo creo que una sinergia rigurosa en los dos aspectos sería fundamental, sobre todo precisamente por eso, porque al final el fin último es que el ciudadano esté bien informado, que al final es lo que se merecen.

Susana López Carbia

Completamente de acordo co que apunta.

Eu xa o dicía: temos que facer todos autocrítica, ¿non? Ao mellor, o que lle pasou a vostede hai anos hoxe non lle pasaría, porque —algo parece— a min dáme a sensación de que en algo fomos avanzando, dáme a sensación. Que

en hora de traballo lle digan: estou correndo pola Zapateira..., ben, pois repite experiencia e logo xa contacta comigo e xa me conta a ver se pasou o mesmo ou non.

Un asistente

Muchas gracias.

A doña Miriam Garabito. Tengo una pregunta que creo que es un poco provocadora. No sé si..., pero no va a ser así. Voy a ser muy breve. Parto de la siguiente base: parto del artículo de la Convención del Niño, el 12, que dice que el niño que esté en condiciones de formarse un juicio propio podrá expresar su opinión, y otro artículo —no lo anoté— dice que por niño se entenderá cualquier persona menor de 18 años. No hay un límite hacia abajo, sino hacia arriba.

Entonces, hay un problema en el derecho contemporáneo que es el problema del lenguaje de los derechos; es decir, en muchas sociedades y en muchas escuelas doctrinarias de derecho no solamente el enfoque de derechos significa o permite solo hablar de derechos, en sentido neutro, sino también incorporar a través de ese lenguaje de los derechos una determinada visión social, política o cultural; es decir, el lenguaje de los derechos tiene el riesgo de consagrar una determinada ideología sin las desventajas del proceso político, que permite la libertad, la libertad de decisiones políticas.

Entonces, desde ese punto de vista, ¿cómo en este proceso de educación cívica de los niños podemos evitar el riesgo de involuntariamente ideologizar a los niños respecto de una determinada visión? O sea, yo no sé cómo es en España pero en Chile, por ejemplo, el proceso educativo lo controla el poder ejecutivo. Entonces, claro, no sé cómo es exactamente en España... Lo pongo en un lenguaje español: llega el Partido Popular, a través de este lenguaje de derechos, va a presentar una determinada visión de los derechos; después llega el Partido Socialista, etc. Y en Chile puede pasar lo mismo.

¿Qué pasa con la libertad política de no participar de un niño?

Miriam Garabito Cociñas

También existe.

O asistente anterior

Y, finalmente, claro, porque si creamos un comité, ¿qué pasa con los que no quieren participar?

Miriam Garabito Cociñas

Pues no participan.

O asistente anterior

¿Qué pasa con la relación con la familia? O sea, es decir, así como —digamos—, por ejemplo, aquí el profesor entiendo que adopte una visión de educación de los niños... Pero si la familia no quiere adoptar esa decisión... ¿Te fijas? Porque el lenguaje de derechos tiene otra desventaja: convierte al niño en un ente —bueno, es un poco más difícil, no tenemos tiempo para eso en este momento...—,

Miriam Garabito Cociñas

El niño es un sujeto de derecho.

O asistente anterior

...sujeto de derecho, pero sujeto de derecho independiente de la familia; es decir...

Miriam Garabito Cociñas

Pero bajo la protección de la familia.

O asistente anterior

...puedo resumir esta pregunta en una sola pregunta. ¿Qué pasa con el derecho del niño a ser niño?

Miriam Garabito Cociñas

Eso es lo primero y fundamental. Antes hemos hablado de que había cuatro principios en los que estaba basada la Convención de los derechos del niño. Yo no me atrevo a hablar de derecho teniendo aquí a personas expertas. Claro que me provocaste el miedo de contestarte con alguna cosa que no debo decir, no soy ninguna experta en derecho.

Yo solo te contesto que, fundamentalmente, nuestro mensaje es que los niños son niños. De hecho, ahora mismo, con todo el tema de refugiados, hay una controversia del lenguaje que nosotros no llegamos a entender, porque se quiere hablar de niños refugiados, niños emigrantes, niños escolarizados... No, no, son niños, y, como tal niños, tienes que proteger sus derechos y además bajo el principio del interés superior del niño.

Te podrán contestar mejor que yo, basándose en artículos y demás, ¿no?, pero nosotros principalmente lo que buscamos es que ese niño pueda ser niño. Pero el ser niño no es incompatible con ejercer todos los derechos alrededor de ese niño, que son la salud, la protección, la educación, la familia... —bueno, son 54; no te los voy a nombrar—, con cada uno de sus matices dentro de esos derechos, ¿no? Entiendo que es totalmente compatible ser niño con poder ejercer. Al revés, lo que se ha conseguido con esta Convención de los derechos del niño es que esos derechos no se los den otros, sino que sean suyos. Son sujetos de derecho —entiendo yo—.

Partimos de la base de que no pueden ser manipulados y usados como símbolos, en la escala de participación. Nosotros lo que tenemos que trasladar son unos valores universales y con unos derechos universales. No podemos estar pensado que lo que queremos instalar en los niños son ideologías —entiendo yo—. Pero te puede contestar seguramente, a lo mejor, mi compañero.

José Julio Fernández Rodríguez

La solución también jurídica a esto es la diferencia entre capacidad jurídica y capacidad laboral, pero no vamos a entrar en esas cuestiones de técnica jurídica ahora.

Luis Barreiro Carballal

Si ten aplicacións fácticas o que comenta José Julio. Realmente non existe unha división absoluta entre minoría e maioría de idade máis que para efectos políticos e administrativos; é dicir, o menor é un suxeito activo que vai adquirindo capacidade a medida que vai medrando.

Acabamos de modificar hai nada no Parlamento español a idade para poder contraer matrimonio, que era en España de 14 anos. Se tendes fillos e irmáns, collede medo: con 14 anos podía casarse alguén en España... Subímola a 16. A idade de consentimento sexual para manter relacións sexuais con adultos era de 13, e subímola a 16. É dicir, non está de todo claro, parece que se está configurando unha pre maioría de idade, civil cando menos, aos 16 anos. Había moitas disfuncións. Unha menor podía abortar nalgúns supostos sen coñecemento dos seus pais, pero non se podía poñer un *piercing*. Algo estaba fallando, non parece que tiveramos moi claro ese proceso de adquisición de capacidades. Pero non hai unha división absoluta. É dicir, o menor é un suxeito que vai adquirindo capacidades e potencialidades a medida que vai medrando. Evidentemente, existe unha maioría política administrativa, que son os 18 anos.

José Julio Fernández Rodríguez

Tamén nesta liña, para exercer por ti mesmo o dereito á protección de datos en España hai que ter 14 anos, tamén en Europa. Se tes menos de 14 anos,

non podes dar os teus datos persoais nunha rede social, teñen que ser os teus pais; se tes máis de 14 anos, si podes facelo. Ou sexa, que é unha progresiva maioría de idade, que non son os 18 anos, depende do ámbito. É un pouco confuso para que non sexa experto.

Ben, dous intervencións máis.

Un asistente

Bos días.

Vou ser directo. A pregunta é para Miriam: ¿UNICEF está a favor de que se poida votar a partir dos 14 anos? Porque se o que queremos facer é que participe a xente moza e a adolescencia, non se pode comparar o dereito de abortar, o dereito de contraer matrimonio. O feito de participar en cuestións políticas debería estar diferenciado totalmente dos parámetros. Supoño que, dentro dos dereitos do neno, un sería poder participar, pero de maneira activa. Dado que UNICEF defende os dereitos do neno, creo que o fomento sería da rebaixa de idade, e non comparalo con poñerse un *piercing*, con contraer matrimonio. Se unha persoa pode ir a unhas clases e pode adoptar unha decisión, ¿cal é a postura de UNICEF con respecto a ese tema?

E con respecto ao activismo das exclusións sociais e todo iso, directamente con participación cidadá, eu creo que realmente o que hai que facer son medidas de carácter positivo —e non sei cales son as medidas de carácter positivo, se desde os medios de comunicación e tal— dirixidas ao propio parlamentario, dirixidas ao propio representante, no sentido de que se lle obrigase a poder acercarse á cidadanía. O que non ten sentido é que queiramos abrir as cousas para que entren, senón que hai que abrir para que saian. Primeiro, non se pode ter aparcamento propio, non se pode ter bar propio, non se pode ter tal, porque iso todo fomenta estar aquí dentro. Por exemplo, as institucións, é dicir, de hostalería teñen arredor moitos sitios e tal. Entón, se lles pos máis barato isto, evitan ir alí, evitan participar. Para poder ter coñecementos da realidade, creo que tamén as medidas lexislativas terían que estar nese sentido, esas obrigas.

Eu, como representante dos sectores empresariais, téñome dirixido a moitísima xente, no sentido de que, por moitas redes sociais que existan, non se dirixen case nunca a nós. Nós en temas fiscais estamos moi proactivos, porque consideramos que a Comunidade Autónoma de Galicia ten unha presión fiscal moi alta, e non temos nunca unha resposta concreta, non pasa nada.

Pero realmente para temas de exclusión social, para temas de que poidan participar os nenos, nós xa temos grupos como as asociacións de empresarios, os sindicatos, para defender. Pero se os nenos non poden votar, se a

xente que está no rural non ten a proximidade da xente mediante unha oficina aberta dun deputado á que poida acceder todos os días... Entón, creo que medidas que deben adoptarse e que deben dirixirse por parte de vós son que por parte do poder lexislativo se propoñan medidas, que non de abrir á cidadanía que veña aquí, porque a cidadanía non ten tempo para vir aquí, nin ten moito tempo para andar nas redes sociais, medidas dirixidas a iso.

¿Que medidas considerades vós que podían ser? Por exemplo, eu para a UNICEF ou a exclusión social, aínda que non se poidan duchar, seguro que se lles dis que voten ou que lean os programas políticos, poderán chegar a votar.

Miriam Garabito Cociñas

Bueno, a UNICEF ojalá nos correspondiera la capacidad de poder decidir a qué edad votan los niños. Nosotros no tenemos esa capacidad. Nosotros lo que tenemos que fomentar y lo que tenemos que hacer es que nuestros niños, cuando lleguen a la edad que administrativamente se les diga que pueden votar, tengan la capacidad decisoria formada para hacerlo de una manera participativa, democrática y con buenas decisiones, ¿no? No podemos decir: 14, 15, 13, primero, porque las circunstancias de los niños pues son muy variables, pues no es lo mismo a lo mejor el tipo de niños con los que estamos hablando...; o sea, no podemos generalizar.

De todas maneras, en España se empieza a votar a los 18 años, un niño es de 0 a 18 años. Yo creo que a esta edad uno puede tener una formación adecuada para poder votar, y no iba a solucionar tampoco absolutamente nada que los niños votaran.

Lo que sí que yo entiendo que es necesario es que estos niños tengan participación desde pequeños en nuestras instituciones. Y por eso tenemos el programa «Ciudades amigas de la infancia», que es un programa que lo queremos instalar en los ayuntamientos. Y os tengo que decir que yo estoy tristísima, porque es que en Galicia no soy capaz de que haya una «ciudad amiga de la infancia». En Asturias, que somos primos hermanos, tenemos cerca de veinticinco «ciudades amigas de la infancia». En Galicia todavía no he conseguido la primera. Tenemos varios ayuntamientos que sí que tienen buenas prácticas en el tema de la infancia y que tienen reconocidos, pero ninguna. Tú presentas el programa «Ciudad amiga de la infancia» y no hay alcalde que no te diga que eso lo quiere tener ya en su ayuntamiento, porque lo único que les pedimos obtener es un plan integral de infancia y un consejo de gobierno participado con los niños, dos requisitos. Todos tienen planes de urbanismo, pero ninguno tiene plan integral de la infancia, por ejemplo, ¿no?

Con lo cual, yo entiendo que tenemos muchas cosas, muchas cosas en las que podemos introducir a los niños, en las que pueden participar y en las que

pueden estar desde pequeños familiarizados con instituciones, que nosotros no hemos estado, y yo creo que eso va a ser un aprendizaje —lo veremos a largo plazo—, pero que tenemos que intentar.

Tú, ¿qué me dices de la Confederación de Empresarios? El nivel de participación dentro del tema de las asociaciones de empresarios y de hosteleros también está bastante comedido. Tenéis unos representantes. Al final, todo acaba siendo representativo. Esta ley que se ha conseguido también, de las familias numerosas, ha sido a través de una asociación, AGAFAN, que es una asociación de familias numerosas que hacemos las propias familias. Yo también soy madre de familia numerosa, y lo conseguimos. Y ha sido a través de ella. Al final, todos nos tenemos que acabar asociando, porque es muy difícil manejar las opiniones de nadie sin estar organizados.

Lo que si tenemos que fomentar es que todo el mundo quiera formar parte de nuestras asociaciones y de esos modos de participación.

Y otra quejita que puedo hacer. A nivel ciudadanía, nosotros organizamos un montón de jornadas —desde APN también—, pero jornadas de formación, de acercamiento, de miles de cosas, y que participe la gente es complicadísimo, complicadísimo. Dándole todas las facilidades, poniéndolas en todas las ciudades, acercándolas a los ayuntamientos, poniendo la posibilidad de hacerlo vía *online*, y la participación es muy pequeña. Por lo tanto, tenemos que pensar que es que tenemos un problema educacional muy grave. Queremos participar, pero luego realmente no aportamos nuestro cuerpo para participar; o sea, no vamos a los sitios a participar.

Nada más.

Perdón, no sé si te he contestado.

Luis Barreiro Carballal

Temos un problema de base, que é a lexitimación. As organizacións non temos lexitimación democrática. Somos representantes de intereses, nada mais. En todo caso, temos unha lexitimación por resultados. Se somos eficaces e axudamos a construír unha sociedade mellor, cremos que temos unha lexitimación para actuar, pero non temos lexitimación democrática. Eu non represento os menores que gardo. Exerzo unha función administrativo-burocrática, nada máis. Por tanto, estamos un pouco limitados nese sentido.

Dáse un paradoxo, por exemplo. Unha lei de menores que aprobe este Parlamento vai ser visada por sindicatos, empresarios, no Consello Económico e Social. Sindicatos e empresarios, non por Igaxés nin por UNICEF, por sindicatos e empresarios. Así está estipulado.

Nós necesitamos diálogo civil, necesitamos que a Administración, que o Parlamento, nos teña en conta para aqueles temas nos que somos expertos. Simplemente pola nosa lexitimación por resultados. A nós ninguén nos vota. Pero si que se nos reconece certa pericia, certo coñecemento, en materias que queremos volcar á sociedade.

Nese sentido, estou totalmente de acordo contigo. É dicir, necesitamos que a Administración, os parlamentos, se acheguen máis a nós. Porque é doloroso ver ás veces o que se fai coas leis, por exemplo, nos consellos económicos e sociais, onde parece que a única obsesión é estar nas comisións que as aproben, que, total, non se reúnen, dá igual. Por exemplo: ¿o Consello Galego do Voluntariado, representación de sindicatos e empresarios..., no voluntariado? Se non hai relación laboral, ¿por que sindicatos e empresarios? Pois porque pasou polo Consello Económico e Social.

Si necesitariamos que se nos abriaran un pouco non só as portas, senón que se entendera que podemos aportar algo máis, incluso no proceso lexislativo.

Miriam Garabito Cociñas

De todas maneiras, yo tamén quero destacar que hace poco a nosotros también nos han llamado, supongo que a vosotros también...

Luis Barreiro Carballal

Si.

Miriam Garabito Cociñas

...pues para esa especie de tormenta de ideas, un poco para elaborar los programas electorales. Y nosotros participamos con todos los partidos en propuestas, a nivel de infancia, para los programas políticos.

También hemos participado —supongo que también tú— en el tema de la estrategia de la infancia y adolescencia y en la estrategia de familia y pobreza y exclusión social. Sí que nos llaman y tenemos un...

Luis Barreiro Carballal

Pero non está normativizado.

É discrecional.

Miriam Garabito Cociñas

Es discrecional. Es que el conselleiro, con su grupo técnico y con las personas que van a elaborar esa estrategia, consideren que tienen que tener en cuenta a determinados expertos en estos temas y hacerlo. Pero no está reglado.

José Julio Fernández Rodríguez

Última pregunta.

Unha asistente

En primeiro lugar, felicitacións pola xornada. Teño asistido a moitas e é a primeira vez que me animo a participar, a interactuar.

Eu estou aquí como cidadá de a pé, nin son avogada nin son parlamentaria nin nada de nada. Creo que o meu punto de vista pode achegar aquí un punto de color distinto.

Primeiro, este ano empecei a opositar, a preparar as oposicións. A lei que máis me gustou estudar foi a de iniciativa lexislativa, onde se me deu a oportunidade de coñecer, de saber, ata onde podo chegar eu como cidadá de a pé.

Identifiqueime moito co que dixo Susana. Oio aquí falar tanto a avogados, representantes, e síntome aquí un sector moi minoritario. E a miña pregunta é: ¿por que non hai máis xente aquí coma min?

Miriam Garabito Cociñas

Ahí voy yo, te lo he dicho.

A mesma asistente de antes

Non, non, pero agora vouche contestar moi ben.

¿Como me decatei eu destas xornadas? Por un cartel que estaba na Facultade de Dereito. É por iso que hai tantos avogados ou estudantes de Dereito. Outra pequena referencia. Para a xente que non accede aos medios electrónicos — é certo que isto estaba anunciado na páxina do Parlamento e aí me fun inscribir — pareceume insuficiente información. Ou sexa, quitando a biblioteca de Dereito e a *Conchi* — como a coñecemos —, pois ¿por que non hai carteis por aí adiante anunciando este tipo de xornadas, que foi a que máis me encantou das xornadas ás que asistín?

José Julio Fernández Rodríguez

Hai varios problemas para alcanzar una difusión adecuada de eventos coma este. Un problema moi importante, que non xurdiu aquí porque é unha xornada moi concentrada, é o problema da fenda dixital, a *digital divide*, entre os que teñen formación para acceder aos medios tecnolóxicos e os que aínda non a teñen ou non a terán nunca pola súa idade avanzada. A información desta xornada na web non é útil para os que non acceden a Internet.

Este problema da fenda dixital é un problema de calidade democrática moi importante. Entón, hai unha tensión. Hai unha tensión tamén nos parlamentos, nas democracias actuais. Por exemplo, abriuse una sección aquí na web deste Parlamento, chamada «Lexisla con nós», para que a xente faga proposicións, e o que non accede porque ten 70 anos e está nunha zona rural e non ten esas capacidades dixitais, ¿como poderá participar?, ¿manda unha carta baseada no dereito de petición do artigo 29 da Constitución? Podería, pero o problema da fenda permanece. É un problema actual que está presente en todo o mundo. As redes dixitais non poden substituír totalmente as redes tradicionais para evitar excluír os afectados pola fenda dixital, os que non están dixitalizados. Ese é un problema que se resolverá co tempo, a medida que morran os non dixitalizados. (*Risos.*) Iso é verdade, estamos ante un proceso temporal e natural que se avanzará. Eu estiven no Valedor nove anos e tiñamos ese problema. Os que máis se queixaban eran os que subían a queixa a través da web (está aquí o secretario xeral do Valedor do Pobo, que o sabe perfectamente). E tiñamos problemas para chegar á xente que non usaba medios dixitais para que nos achegara os seus problemas. Había que facer un esforzo adicional.

E outro problema, conectado co anterior, é o limitados que resultan os recursos económicos, o que impide, por exemplo, que esta xornada se divulgara por outro medios.

A mesma asistente de antes

Eu, como cidadá, quixen poñer unha queixa á Administración. Tiven que ir a tres rexistros para obter un formulario en papel. ¿Por que teño eu que ter un DNI electrónico para poder poñer unha queixa?

José Julio Fernández Rodríguez

¿Ao Valedor?

A mesma asistente de antes

Non. Ao Valedor aínda hei de ir...

A miña pregunta é: se para poñer unha simple queixa, ou unha suxestión...

Miriam Garabito Cociñas

¿Has llegado a la Ley de administración electrónica en la oposición? Cuando te la estudies, la mitad de tus preguntas estarán contestadas.

A mesma asistente de antes

Si, lo sé. Pero yo, como ciudadana, no tengo ni por qué tener medios electrónicos. Estoy a favor de ellos, pero yo paso de los medios electrónicos.

Miriam Garabito Cociñas

En esa ley no queda tan claro.

A mesma asistente de antes

Me veo obligada, por cómo funciona el sistema, a usarlos.

Mi pregunta es: si para poner una queja me costó tanto, ¿para iniciar yo una ley?...

Miriam Garabito Cociñas

Pues a lo mejor cuesta menos.

José Julio Fernández Rodríguez

Por eso es importante lo que estamos diciendo aquí. Por un lado, vías digitales para que la gente suba sus ideas y participe por medio de la web y, por otro lado, la puerta abierta para que venga aquí alguien al Parlamento y pregunte «¿dónde está el diputado?» y lo encuentre y se reúna con él. La presencialidad es muy necesaria en la práctica política. Por eso es importante manejar paralelamente las dos cosas: mantener el Parlamento literalmente abierto y, también, mantenerlo digitalmente abierto en su propia web.

Miriam Garabito Cociñas

Tiene mucho que ver con lo que se decía también... Estamos sujetos por leyes supranacionales; aparte de las nacionales por las supranacionales, que también tenemos que adaptarnos electrónicamente a muchas cosas porque también se nos manda desde Europa.

José Julio Fernández Rodríguez

Aí hai outra intervención. Vou darlle un minuto...

Unha asistente

Non me parece xustificación o que dixo vostede da brecha dixital, cando eu considero que hai outros medios de comunicación (prensa, televisión, etc.) onde se pode publicitar precisamente unha xornada que vai sobre o reto da participación cidadá, para que participe a cidadanía. Ademais diso, gástanse moitos cartos públicos en poñer fotos de políticos porque hai eleccións xerais, que temos que ver todos os días, cando se poden pegar carteis destes para, precisamente, fomentar a participación cidadá.

Moitas grazas.

José Julio Fernández Rodríguez

Estupendo, estou de acordo, canto máis se divulguen as actividades que organizamos, mellor. Pido axuda e recursos ao presidente do Parlamento; que nos dean máis recursos e publicitamos por toda Galicia as actividades. Eu, literalmente, levei os carteis cos meus doutorandos fisicamente á facultade e á biblioteca do campus. Pero se me deran 3.000 euros subíaos á Televisión de Galicia. Pero non os temos...

Isto lévame a facer outra consideración adicional que comento agora, unha opinión politicamente incorrecta. Se queremos mellorar a participación, se queremos mellorar a calidade democrática, fan falla máis recursos para a democracia. Neste senso, non se poden baixar os soldos dos responsables políticos, hai que darlles máis recursos para que contraten co *multimanager*, hai que darlles máis soldo para que poidan organizarse actividades coma esta e poder divulgalas; que os que organizamos as actividades teñamos capacidade de chegar aos hipotéticos interesados. Hai que ter coidado con esa lóxica de minguar os recursos e os soldos. Se non, voltaremos ao sufraxio censitario. No século XIX soamente participaban os que tiñan diñeiro. Como non se lle pagaba ao deputado, só era deputado o rico, o que tiña recursos. Entón, é esencial buscar o equilibrio adecuado para poder recrutar os mellores, para que poida ser deputado alguén que está en paro, porque poderá vivir do soldo de deputado. Doutro xeito, se non existira o soldo, non podería presentarse a deputado —porque necesita comer—.

Susana López Carbia

Completamente de acordo, pero o deputado ten que estar no seu posto de traballo e ten que estar accesible á xente. Non pode estar correndo en horas

de traballo pola Zapateira e tampouco pode estar xogando ao *Candy Crush* e que o vexamos despois no xornal, porque iso indigna. Sen querer ser simplista, nin moito menos.

Unha asistente

O que se di estaría ben se partísemos de cero, pero é que non estamos aí. No momento actual a situación desequilibrouse de maneira moi significativa. Entón, agora o que ten que convencer de que é máis positivo ese plantexamento que fas ti... Non son os cidadáns os que teñen que autoconvencerse e facer a reflexión e chegar a esa convicción. Agora quen demostrou que iso que ti dis non foi posible, pese a que se intentou, pois terá que dar o do de peito para reverter esa situación.

José Julio Fernández Rodríguez

Sen dúbida, hai que esixirlles aos partidos e aos parlamentos que teñan xente cualificada. Xa o dicía John Stuart Mill no século XIX: na democracia representativa hai que elixir bos representantes, as eleccións teñen que ter valor selectivo.

Ben, pois os cidadáns, as cidadás, temos que pedir bos representantes para que poidan facer ben o seu labor.

Unha última intervención, por favor. Pechamos.

¿Si?

Un asistente (Emilio Ucha)

A idea de volver ao sufraxio censitario ou censatario —que tamén valen as dúas fórmulas— é absolutamente anecdótica nestes tempos.

E despois, unha idea que quero que, polo menos pola miña parte, quede clara, sobre o tema dos 14 anos: se aos 14 anos se pode ser elector, tamén se podería ser elixible. E eu non me fago á idea, por moito que queira darlle voltas á cabeza, de que un chaval de 14 anos poida representarme nun parlamento.

Nada máis, moitas grazas.

José Julio Fernández Rodríguez

Creo que foi moi interesante. Deixamos agora ao letrado maior do Parlamento, que vai explicarnos na súa intervención as novas vías de participación cidadá nesta casa.

Grazas a todos e a todas.

PRESENTACIÓN DOS NOVOS INSTRUMENTOS DE PARTICIPACIÓN NO PARLAMENTO DE GALICIA

Xosé Antón Sarmiento Méndez

Letrado oficial maior do Parlamento de Galicia

Presentación: Eva Millán Calenti (xornalista)

Presentación de Eva Millán Calenti

Temos con nós a Xosé Antón Sarmiento Méndez, que é letrado da Cámara dende 1989 e durante máis de quince anos foi o letrado responsable de Tecnoloxías da Información do Parlamento.

Artigos e libros escritos por el publicados, numerosísimos, como, por exemplo, un recente que tamén creo que é importante, *A transparencia nos parlamentos españois*, ou o *Manual de actuación do parlamentario*. Sabe perfectamente como ten que ser o tema que nos ocupa. Don Xosé Antón Sarmiento Méndez é o secretario da Xunta Electoral da Comunidade Autónoma e foi profesor de Dereito Constitucional da Universidade de Vigo. Díciame tamén: «Se ti entras nas valoracións estudantís na Internet, aí podes ver absolutamente de todo». Pero, ben, asumilo e aprender de todo o que se poida ler é perfectamente digno de mención.

Así que, cando vostede queira...

Non vou ser tan dura cos tempos como o foi o moderador anterior, pero, dado a hora que é e que despois queremos que interveña a xente tamén, conta co tempo de vinte ou vinte e cinco minutos.

Xosé Antón Sarmiento Méndez

Perfecto.

Bos días a todos.

En primeiro lugar —como é de recibo—, quero agradecer aos organizadores da xornada que contasen comigo para esta intervención e tamén, obviamente, agradecer a amable presentación que acaban de facer da miña persoa.

Obviamente, facer unha enumeración dos novos instrumentos de participación do Parlamento pode ter un alcance máis ou menos profundo¹. En media hora ou menos tempo —no que tratarei de facelo— non podemos esgotar toda a problemática e todas as complexidades que esta materia ten.

---

¹ *Manual de dereito constitucional: prácticas para o estudo comprensivo da materia*. Xosé Antón Sarmiento Méndez. Universidade de Vigo, Servicio de Publicaciones, 2010. Con carácter xeral resulta de interese o libro de Manuel Pulido Quecedo: *El acceso a los cargos y funciones públicas. Un estudio del artículo 23.2 de la Constitución*. Parlamento de Navarra. 1992.

Dende logo, hai que partir de algo obvio, e é que o Parlamento non naceu en 2016. O Parlamento de Galicia ten unha historia tras de si xa longa. E os que levamos xa máis de vinte e cinco anos traballando nesta institución coñecemos que o Parlamento sempre tivo —aínda que eran outros tempos— unha proximidade á problemática da participación, sempre tivo unha teima permanente de estar preto dos cidadáns e dos colectivos sociais². Entón, vou facer aquí un simple recordatorio.

Ao longo de todos estes anos e antes da reforma regulamentaria e da Lei de participación de 2015, o Parlamento tivo vías de participación institucionalizadas que foron moi frutíferas —atrévome a dicir—, como as que se levaron a cabo a través de comisións de estudo. O Parlamento ten feito numerosas comisións de estudo ao longo destas lexislaturas, e algunhas delas, como as que sinalo —a comisión que no seu momento se creou para o estudo da situación da emigración galega ou a que estuda, e aínda está viva, case con carácter permanente, aínda sen selo, de igualdade entre o home e a muller—, son comisións que viviron moito a proximidade da cidadanía, que chamaron —atrévome a dicir— a ducias e case a centos de persoas a depoñer testemuña ante o propio Parlamento, e nelas, polo tanto, a cidadanía tivo presenza xa dende moi atrás de forma permanente na Cámara galega.

Pero se esta participación foi sempre importante, foi digna de mención, aínda máis existen unhas prácticas non formalizadas, non vinculadas a procedementos regulamentarios ou xuridificados³, que teñen feito que o Parlamento teña unha relación *intuitu personae*, directa, coa cidadanía. Para documentar estas vías tradicionais pode analizarse o seguinte mapa conceptual.

---

² Para un comentario da participación parlamentaria pode consultarse o traballo de Raquel Maraño: *Diccionario de términos de Derecho Parlamentario*. Editorial La Ley. Madrid. 2014.páxina 794. En xeral a obra: *Manual de actuación del parlamentario*. coord. por Xosé Antón Sarmiento Méndez. Editorial El Derecho, Madrid. 2011

³ Sobre esta faceta da participación versa o meu traballo: “¿Transparentan bien la información los parlamentos?: ideas sobre la calidad de los parlamentos en el siglo XXI”. La Transparencia desde el Parlamento. XXI Jornadas de la asociación española de letrados de parlamentos. Tecnos. 2015. páxinas 35 e seguintes. Anteriormente en *Dereito parlamentario de Galicia*. Xosé Antón Sarmiento Méndez. Vigo : Edicións Xerais de Galicia, Vigo, 2001.

Historia da participación na Cámara

2

En primeiro lugar, algo que nalgún momento parecía case anecdótico — hoxe vímoloo no debate— é a demanda xa instintiva de calquera cidadán de poder vir ao Parlamento, de poder visitar o Parlamento. O Parlamento ten un programa de visitas dos máis áxiles da realidade parlamentaria autonómica comparada. A cotío falo cos meus compañeiros doutros parlamentos e non reciben tanta visita como recibimos no Parlamento de Galicia: estudantes, visitas académicas, e xa non só de estudantes de primaria ou secundaria, senón de universitarios, de centros de investigación, incluso estranxeiros, e ás veces de colectivos sociais significados. Apunto aquí: ás veces colexios profesionais, colectivos como pensionistas, sindicatos, etc. veñen a miúdo visitar o Parlamento, coñecer as instalacións e, máis concretamente, seguir de cerca o desenvolvemento das sesións plenarias da Cámara, que son — como sabemos— as que abordan os temas de maior alcance político, de maior relevancia para a cidadanía⁴.

⁴ García Roca, Javier trata o tema polo miúdo en: *Cargos públicos representativos : un estudio del artículo 23.2 de la Constitución* -Pamplona : Aranzadi, D.L. 1998

Pero esta práctica ten outra cara da moeda que o Parlamento nunca abandonou tampouco, e é que o Parlamento se ten desprazado tamén; é dicir, non estamos aquí como nun lugar pechado, aínda que Galicia sexa un territorio relativamente pequeno no que é fácil acceder a Santiago, e ao Parlamento en concreto. O Parlamento, os grupos de deputados e representacións institucionais, como a Mesa do Parlamento, teñen participado moi de preto nas distintas institucións e colectivos existentes na comunidade autónoma. Visitas a concellos ten habido moitísimas, e tense interactuado non só cos órganos representativos destas administracións locais, senón cos propios veciños. Tense interactuado moito tamén coas distintas universidades galegas. E coa aplicación tamén desa comisión que tivo tan exitosa existencia en pasadas lexislaturas, que se preocupaba dos problemas da relación coa emigración galega⁵, incluso moitos centros galegos en España e fóra dela foron visitados, coñecendo as realidades sociosanitarias dos nosos compatriotas que viven fóra de Galicia.

Pois ben, isto todo, que foi unha práctica, podemos dicir, histórica, non se abandona hoxe en día. Obviamente, eses mecanismos seguen existindo e o Parlamento segue recibindo visitas e segue fomentando que os cidadáns veñan aquí, pero tamén visitando e participando noutros lugares. O que ocorre é que as recentes modificacións lexislativas —a reforma do Regulamento, a Lei de transparencia e a Lei de participación— abriron un amplo abano de posibilidades de participación e de conexión entre a institución parlamentaria e a sociedade. E aquí podemos tamén —segundo, quizais, un criterio excesivamente académico— distinguir entre unha serie de vías que están formalizadas lexislativamente, ou, cando menos, normativamente, e outras vías informais que son novas, que se suman ás que xa existían até agora, de participación e de conexión entre a institución e a cidadanía. Como vías formalizadas de forma lexislativa sabemos que existen as iniciativas lexislativas populares —que o comentaba unha persoa anteriormente no debate—. A existencia dunha lei recente, como veremos, facilita notablemente a súa tramitación, incluso das iniciativas lexislativas populares presentadas dixitalmente, presentadas a través de medios telemáticos. En segundo lugar, unha vía que xa existía e que se utilizou bastante no pasado —que está no artigo 44 do Regulamento— é a que permite que calquera cidadán poida ser chamado a unha comisión parlamentaria. Pois ben, agora a reforma regulamentaria posibilita que, ademais, estas comparecencias se introduzan con toda naturalidade para que os ponentes que estuden unha iniciativa lexislativa contén con eses comparecentes para valorar o texto lexislativo que está en tramitación ao tempo que as emendas presentadas polos deputados e os grupos parlamentarios. Ilustra esta variedade o seguinte mapa conceptual.

⁵ “La regulación jurídico-constitucional de las migraciones”. Xosé Antón Sarmiento Méndez. *Inmigración y derecho* / coord. por Inés Celia Iglesias Canle, Tirant Monografías, 2006

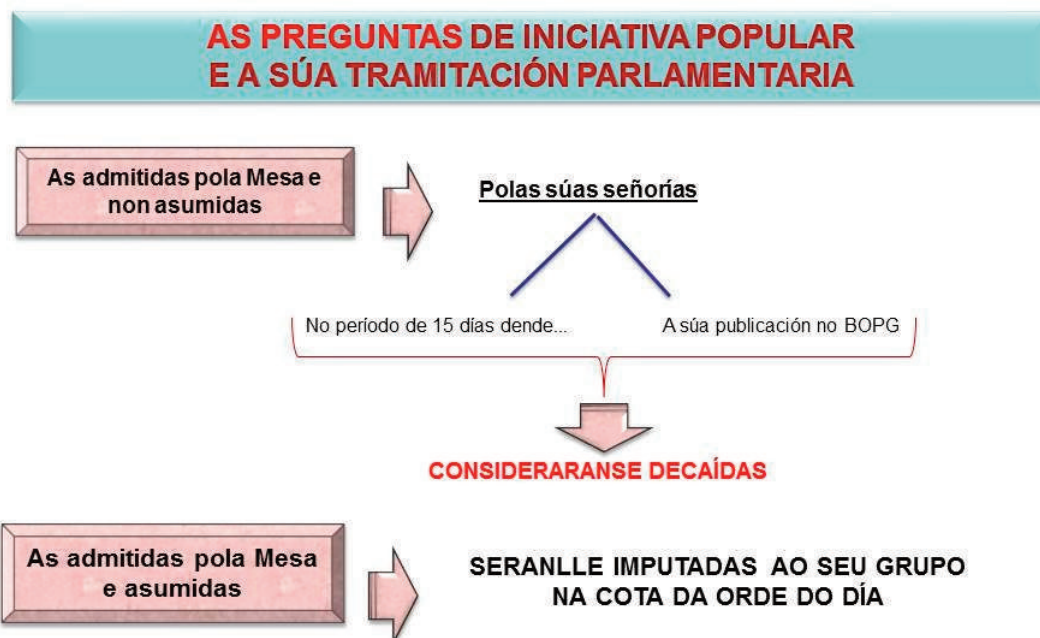
E seguimos na vía da vigorización, da potenciación das comisións de estudo⁶. Segue nesta lexislatura habendo varias comisións de estudo —e atrévome a recomendar que accedan á páxina web para ver as que existen na actualidade—. Todos son temas de máxima preocupación da cidadanía, da opinión pública⁷ e do electorado de Galicia.

As grandes novidades que incorporou a Lei de participación de 2015 teñen que ver con dous procedementos, con dous instrumentos parlamentarios, que até agora eran restrinxidos ao ámbito dos axentes intraparlamentarios. Por unha banda, as preguntas parlamentarias. Había un par de parlamentos —non moitos, naquel momento Andalucía e Canarias— que tiñan esta posibilidade, que tiñan a previsión de que os cidadáns presentasen iniciativas de control, de información, dirixidas ao goberno e que se tramitasen no seo da cámara parlamentaria. Veremos despois os requisitos procedementais sucintamente destas preguntas, pero Galicia apuntouse a esta corrente e, polo tanto, somos dos poucos parlamentos aínda en España nos que existe esta canle de participación popular.

⁶ “As comisións parlamentarias na Cámara Galega”. Xosé Antón Sarmiento Méndez. *Dereito: Revista xuridica da Universidade de Santiago de Compostela*, Vol. 6, Nº 1, 1997, págs. 221-237

⁷ “Una aproximación a los medios de comunicación desde la perspectiva autonómica: su dimensión jurídico-constitucional”. Xosé Antón Sarmiento Méndez. *Parlamento y comunicación : (nuevos retos) / coord. por Francesc Pau i Vall*, Tecnos 2005.

22

A seguinte canle de participación son as proposicións non de lei de iniciativa popular. Aí si que somos os únicos. Non hai outro parlamento no ordenamento xurídico español que admita as proposicións non de lei de iniciativa popular. É dicir, que non só no ámbito da solicitude de información do control ao goberno, senón que agora os cidadáns poden demandar algo ao executivo, algún tipo de actuación, que, ademais, pola amplitude que ten este mecanismo da proposición non de lei en sede parlamentaria, permite practicamente solicitar calquera cuestión sen que se prohiba materia ningunha para a súa substanciación⁸. Falábase aquí, con ocasión do debate, do primeiro exemplo. Neste pleno pasado tramitouse a primeira proposición non de lei de iniciativa popular despois dunha exitosa tramitación —e rápida— ante a Xunta Electoral de Galicia, que é o órgano competente para tramitar este tipo de iniciativas, como veremos.

⁸ De interese o traballo de Alberto Figueroa Laraudogoitia no *Manual AELPA del Parlamentario*. Coordinador Xosé Antón Sarmiento Méndez. Wolters Kluwer. Madrid. 2016. No ámbito galego pode consultarse o meu capítulo: “As proposicións non de lei na práctica do parlamento galego”. *REGAP: Revista galega de administración pública*, Nº. 24, 2000, págs. 175-182

Hai outras dúas vías, que están aínda no estudo da súa potencialidade plena. A función lexislativa⁹, pola súa propia complexidade, pola tecnicidade que ten a redacción da norma, plantexa —non cabe dúbida— algunha limitación máis para a participación cidadá, de tal maneira que a canle que nós temos aberta xa hai anos —e que agora está na norma, o «Lexisla con nós», a posibilidade de que os cidadáns presenten emendas lexislativas—, como comentaba un ponente anterior, non é todo o exitosa que desexamos¹⁰. Hai dúas dúcias de achegas, de emendas a procedementos lexislativos. É certo que exige moito maior estudo facer unha emenda, unha proposta de cambio normativo, que non simplemente pois dicir: joia!, por favor, que lles baixen o IVE aos cueiros. É moito máis sinxelo —saberán vostedes como formulan o cambio lexislativo— mandar unha proposición non de lei. De todos modos, é unha vía na que ultimamente, neste último ano, é cando se produciron a meirande parte destas achegas ao «Lexisla con nós», e que estamos dispostos a potenciar dende a Cámara; por suposto que dende os Servizos Xurídicos estamos sempre abertos a calquera consulta que se nos faga para a redacción deste tipo de iniciativas lexislativas.

Por último, o dereito de petición. O dereito de petición non é nada novo. Xa se falou aquí de que o artigo 29 da Constitución recolle este dereito como un dereito fundamental. Hai unha lei orgánica que desenvolve de xeito amplo este dereito. E non é insólito, nin moito menos, que na Comisión de Peticións do Parlamento —para este luns está convocada unha Comisión de Peticións e na orde do día vai incluído un dereito de petición—, como digo, se substancien este tipo de iniciativas dos cidadáns.

A novidade que temos agora é que, a través dun sinxelo formulario, que temos tamén na web do Parlamento, se poden presentar dereitos de petición para ser substanciados en sede parlamentaria.

Todos estes estudos que tivemos que poñer en funcionamento cando esta corrente de transparencia¹¹ existente en España e no dereito comparado chegou ás cámaras parlamentarias levaron a que a nosa web e os nosos servizos informáticos formalizaran na nosa sede electrónica outras vías de participación cidadá.

Unha delas é a de posibilitar que os deputados e que os propios grupos parlamentarios residencien na nosa web, na web do Parlamento, uns sitios propios, nos que os cidadáns interactúen, aos que poidan dirixirse. A propia publicación das direccións electrónicas dos deputados supón un avance máis nesta materia.

⁹ Así o explica Francisco Javier Ciriero Soletto en “El procedimiento legislativo”. *Manual AELPA del Parlamentario*. Coordinador Xosé Antón Sarmiento Méndez. Wolters Kluwer. Madrid. 2016

¹⁰ “Novas regras do xogo na procura da centralidade política na cámara galega”. Xosé Antón Sarmiento Méndez. *REGAP: Revista galega de administración pública*, N.º. 30, 2002, págs. 203-213

¹¹ “La información y transparencia en los parlamentos españoles”. Xosé Antón Sarmiento Méndez. *Corts: Anuario de derecho parlamentario*, N.º. 28, Cortes Valencianas, 2015, págs. 105-132

Debo dicir aquí, comentando algún comentario que tamén se fixo por algún ponente anterior, que o Parlamento, dende logo, cando recibe un correo electrónico de calquera cidadán, contesta, e rapidamente. Dígoo porque mos pasan a min, e eu rapidamente busco a resposta e encárgome de responder. Dende logo, aquí non quedan *mails* aí esquecidos sen responder. Entendo que é unha das nosas obrigas fundamentais mentres poidamos asumila. Claro, ao mellor digo isto e mañá chegan cinco mil e entón prodúcese un pequeno problema de tramitación que traería consigo dilacións indesexadas.

Outra vía de participación que xa existía na web do Parlamento e que dera moito xogo no seu momento eran os foros. Existiron foros creados con motivo de problemáticas concretas. En concreto, na aquí xa varias veces citada Comisión de Emigración¹², que funcionou en pasadas lexislaturas, ante a dificultade, obviamente, de conectar con estes cidadáns —que viven moitos deles en América ou noutros continentes— creouse un foro a través do cal estes colectivos dos centros galegos interactuaban cos membros da Comisión e lles propoñían medidas que estes podían trasladar ás súas iniciativas parlamentarias e incluso ao Executivo galego.

E, por último, o Parlamento non vive alleo ás redes sociais¹³. O Parlamento participa, sen condicionante legal ningún, porque non existe unha regulación xurídica da participación parlamentaria, en Facebook, en Twitter ou en calquera outra rede social. Pero tamén eu sigo, obviamente, a participación que ten o Parlamento nestas dúas redes sociais, en concreto en Facebook e Twitter, e ten unha participación que penso que é bastante viva, sen chegar a ser tampouco desbordante.

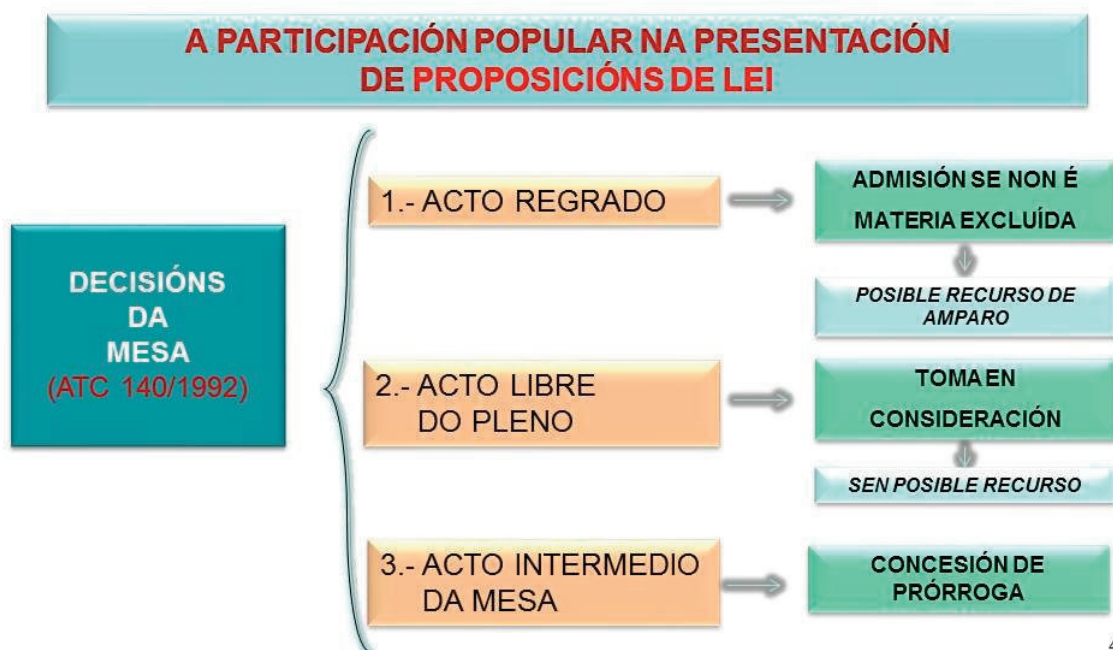
Sabemos o que pasa coas redes sociais, que, se te subscribes a unha rede social e a determinado sitio e despois che están mandando cento cincuenta notificacións diarias, pois te das de baixa. Tampouco convén o que se dicía aquí: a sobreesaturación de información é tanto como a denegación de información, porque a alguén que o enchamos de información desa maneira vai optar por non seguirmos, por non participar con nós da realidade virtual.

¹² “O labor da Comisión non Permanente para o Estudo da Situación dos Emigrantes do Parlamento de Galicia”. Xosé Antón Sarmiento Méndez. *Dereito: Revista xurídica da Universidade de Santiago de Compostela*, Vol. 10, Nº 1, 2001, págs. 243-255

¹³ Carmen Rubio explica a cuestión en “Las disposiciones generales de funcionamiento. Las sesiones. El orden del día. Los debates”. *Manual AELPA del Parlamentario*. Coordinador Xosé Antón Sarmiento Méndez. Wolters Kluwer. Madrid. 2016

Estou vendo que o que tiña preparado vai ser materialmente imposible de explicar, porque xa practicamente imos en vinte e cinco minutos e eu tiña aquí unha explicación pormenorizada dos procedementos de tramitación¹⁴ da iniciativa legislativa popular, falando un pouco incluso da xurisprudencia constitucional, de como existen determinadas decisións que toman os órganos parlamentarios que son fiscalizables a través do recurso de amparo, que outros non. Vou, na medida do posible, pasar mentres estou falando e facer un pequeno resumo do que tiña que explicar en detalle, para que o que se queira se poida ver e, o que non, pois quede soamente co resumo que eu fago.

A título exemplificativo sintetizo algún pronunciamento do Tribunal Constitucional neste mapa conceptual.

¿Por que somos un Parlamento e unha comunidade autónoma que estamos na vangarda da participación a través da iniciativa legislativa popular? Pois sómolo por varias innovacións importantes.

¹⁴ “Os procedementos legislativos especiais”.Xosé Antón Sarmiento Méndez.Dereito: *Revista xuridica da Universidade de Santiago de Compostela*, Vol. 7, Nº 1, 1998, págs. 273-289

En primeiro lugar, en Galicia, a diferenza doutras comunidades autónomas e doutros ordenamentos xurídicos, a iniciativa legislativa popular ten unha lexitimación moi baixa: con 10.000 sinaturas —que poden ser electrónicas— pódese presentar unha proposición de lei de iniciativa legislativa popular. Pensemos que no caso do Estado estamos falando de medio millón, co cal a división é moi fácil facela e ver que é moito máis doado levar a cabo esta presentación no caso da Comunidade Autónoma galega¹⁵.

Segunda cuestión. En Galicia non hai unha limitación de materias tan restrictiva como, por exemplo, na Lei estatal de 1984. Pensemos que no Estado non é posible presentar iniciativas legislativas populares en materias que teñen que ver con leis orgánicas, e en Galicia as que se limitan deste trámite son as leis de desenvolvemento institucional, que son leis que teñen un carácter fundamentalmente organizativo, que realmente o interese cidadán pola súa modificación sempre vai ser moito menor; non afecta tanto as políticas públicas, políticas sectoriais, que si poden ser modificadas por esta vía.

7

¹⁵ Ao respecto Francisco Javier Ciriero Soletto en “El procedimiento legislativo”. Manual AELPA del Parlamentario. Coordinador Xosé Antón Sarmiento Méndez. Wolters Kluwer. Madrid. 2016

Terceira cuestión importante. No Estado a regulación exige unha motivación que xustifique a forza maior para prorrogar os prazos de recolección de sinaturas por parte da Xunta Electoral. En Galicia¹⁶, simplemente, con que se motive que o problema que houbo para non acadar no prazo de tres meses as sinaturas necesarias, a Mesa do Parlamento traslada á Xunta Electoral a prórroga para poder acadar estas sinaturas sen ningún tipo de problema.

5

E, aínda que hai outros detalles, permítome destacar a cuestión máis decisiva da iniciativa lexislativa popular en Galicia. Así como en moitos sitios a iniciativa lexislativa popular non valería para nada se cando chega ao Parlamento non se tramita a iniciativa lexislativa popular, e queda aí morta para as seguintes lexislaturas¹⁷, perde actualidade —no caso das Cortes Xerais hai un mandato de tramitala nos seis meses seguintes—, en Galicia tramítámola, por imperativo legal, nos dous plenos seguintes, co cal non queda ningunha iniciativa lexislativa por tramitar.

¹⁶ “Interpretación jurídica y técnica legislativa: Una visión jurisprudencial”. Xosé Antón Sarmiento Méndez. *Repertorio Aranzadi del Tribunal Constitucional*, Nº 17, 2009, págs. 13-30

¹⁷ Así o documentan Areizaga e Iturbe en “Los asuntos en trámite a la terminación del mandato del Parlamento”. *Manual AELPA del Parlamentario*. Coordinador Xosé Antón Sarmiento Méndez. Wolters Kluwer. Madrid. 2016

Sempre, en todo caso, cando menos os autores da iniciativa lexislativa, van obter unha resposta institucional da Cámara. Será que si ou que non se toma en consideración —ultimamente é que si a case todas—, pero, cando menos, van recibir unha resposta institucional, non van recibir o silencio por resposta.

Ademais desta novidade da modificación da iniciativa lexislativa popular, que tanto potencia o papel dos cidadáns no Parlamento, están as outras dúas que son novidasas: a das preguntas e a das proposicións non de lei.

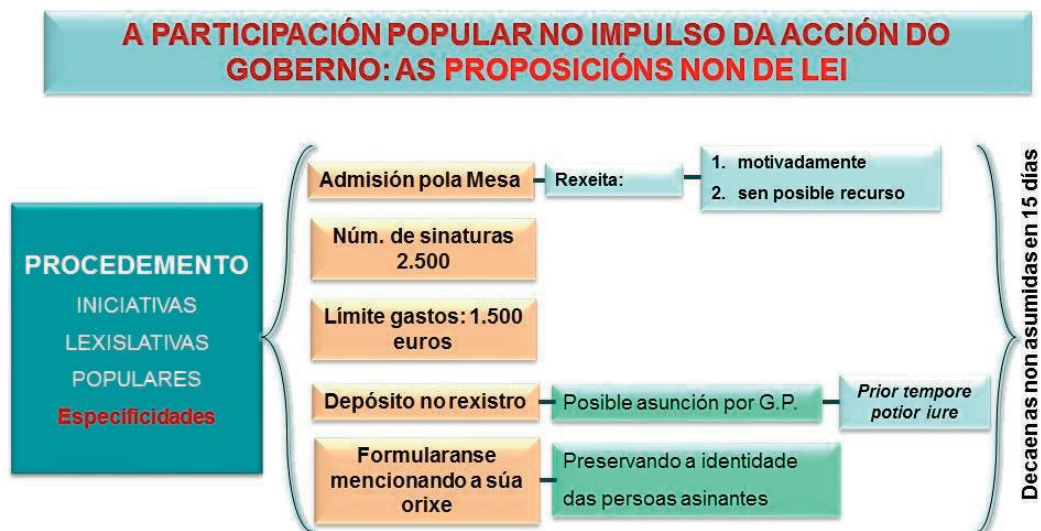
As preguntas¹⁸ poden presentarse por calquera cidadán de Galicia, individualmente ou como representante dun colectivo social. Simplemente teñen que ser remitidas á Cámara, e cualifícanse pola Mesa do Parlamento, establecéndose posteriormente un prazo no que, despois de publicarse no boletín oficial da Cámara, poden ser asumidas por calquera deputado. De feito, temos sete preguntas desta orixe tramitadas nos últimos dous meses, que foron xa asumidas por algúns deputados de varios grupos parlamentarios, e que polo tanto poden substanciarse en calquera momento.

¹⁸ “A actividade rogatoria e de impulso no Parlamento de Galicia”. Xosé Antón Sarmiento Méndez. *Dereito: Revista xurídica da Universidade de Santiago de Compostela*, Vol. 7, Nº 2, 1998, págs. 173-186. Para un estudio actualizado ver Areizaga e Iturbe en “Las preguntas parlamentarias”. *Manual AELPA del Parlamentario*. Coordinador Xosé Antón Sarmiento Méndez. Wolters Kluwer. Madrid. 2016

Iso si, as iniciativas de información en que consistan as preguntas que non se asuman por ningún deputado caducan; enténdese, polo tanto, que ese interese que tiña unha persoa entre tres millóns de galegos que somos non ten o respaldo de ningún dos setenta e cinco deputados que foron elixidos polo corpo electoral.

No caso das proposicións non de lei, a tramitación é diferenciada. É necesario seguir un trámite ante a Xunta Electoral de Galicia. Tamén hai que acreditar uns fedatarios para que dean conta da validez das sinaturas requiridas para tramitar a proposición non de lei, como fixeron os que presentaron esta de diminución do IVE dos cueiros, que acaba de aprobarse nun pleno ao remate de IX lexislatura.

18

E, en Galicia, ademais, temos outra flexibilidade maior respecto do que teñen, por exemplo, na iniciativa lexislativa do Estado, e é que non obrigamos a que o xuramento dos fedatarios que deban levar a cabo a recollida das sinaturas se faga de forma persoal por todos eles ante a Xunta Electoral de Galicia. Permitted a delegación nun deles, de tal maneira que —digamos— unha persoa se persoa por todos os demais ante a Xunta Electoral e alí recibe as credenciais de todos os demais membros desa comisión promotora para poder recoller as 2.500 sinaturas precisas para tramitar a proposición non de lei.

Como digo, todas estas cuestións viña coa intención de comentalas en máis detalle¹⁹. Obviamente, calculei mal o meu tempo, porque non podía falar tanto como quería explicar. Creo que si resumín fundamentalmente a pa-noplia de mecanismos que existen na actualidade. Quedo á disposición de todos vostedes para calquera dúbida ou resolución que estea na miña man resolver.

Grazas.

Eva Millán Calenti

Aquí los últimos no serán los primeros, está claro; van arrastrando toda la mañana.

¿Alguna pregunta quiere hacer alguien?

Sí, diga.

Un asistente (Emilio Ucha)

Unha pregunta ao letrado sobre a comparecencia dos cidadáns: ¿está suficientemente elaborado o procedemento? E das fontes ás que se recorreu no dereito comparado, ¿pódese saber algunha? Unha pregunta.

Segundo tema, o dos fedatarios. A elección ¿quen a fai e quen a paga? Estamos falando de fedatarios públicos, obviamente.

Xosé Antón Sarmiento Méndez

Son dúas cuestións diferenciadas.

Vamos ver, o procedemento de presenza no procedemento legislativo de cidadáns ou de colectivos é totalmente sinxelo. É dicir, o artigo 44 do Regulamento posibilita que calquera persoa poida ser chamada por unha comisión. Polo tanto, cando calquera grupo parlamentario solicite esa comparecencia, cualifícase pola Mesa da Cámara, compróbanse os requisitos e a comisión pode chamar ese colectivo, como ten feito en ocasións numerosas, para ser oído e asesorar os deputados no trámite legislativo. Ou sexa, que esa cuestión está resolta. Xa digo que se ten efectivizado xa en numerosas ocasións²⁰.

---

¹⁹ Para o que remito ao tratamento do recentemente publicado *Manual AELPA del Parlamentario*. Coordinador Xosé Antón Sarmiento Méndez. Wolters Kluwer. Madrid. 2016

²⁰ Trato en detalle estas dúbidas no meu manual *Cuestións de Dereito estatutario de Galicia*. Editorial Guiverny. Santiago de Compostela. 2016.

Respecto do fedatario, ao mellor eu, froito desta aceleración que me ocupa no día de hoxe, non fun moi preciso, pero do que se trata aquí é de que — ademais dos fedatarios públicos, os notarios, incluso os secretarios de concello, poden actuar nesta materia, acreditando as sinaturas, é dicir, a certeza de que o que asina é o titular da persoa que figura alí co seu DNI— a lei posibilita, como fai a lei orgánica do Estado, que se habilite como fedatarios a cidadáns dos que presentan a iniciativa lexislativa popular. Por suposto, calquera cidadán maior de idade, en plenitude dos seus dereitos políticos, pode ser habilitado, e de feito é habilitado, por parte da Xunta Electoral para dar fe da validez das sinaturas recollidas, baixo apercibimento, obviamente, de que pode incorrer en delito de falsidade se o fai irregularmente.

16

Un asistente (Miguel Pérez Moneo)

Muchas gracias por la claridad en la exposición. La verdad es que ¡menuda panoplia de elementos participativos con los que cuenta el Parlamento de Galicia! Realmente es una cosa sorprendente que lo coloca en vanguardia, al menos en el Estado autonómico, hasta donde yo conozco.

Una pregunta: ¿está previsto el seguimiento por parte de los ciudadanos de aquellas actuaciones en las que hayan intervenido? Por ejemplo, en el caso

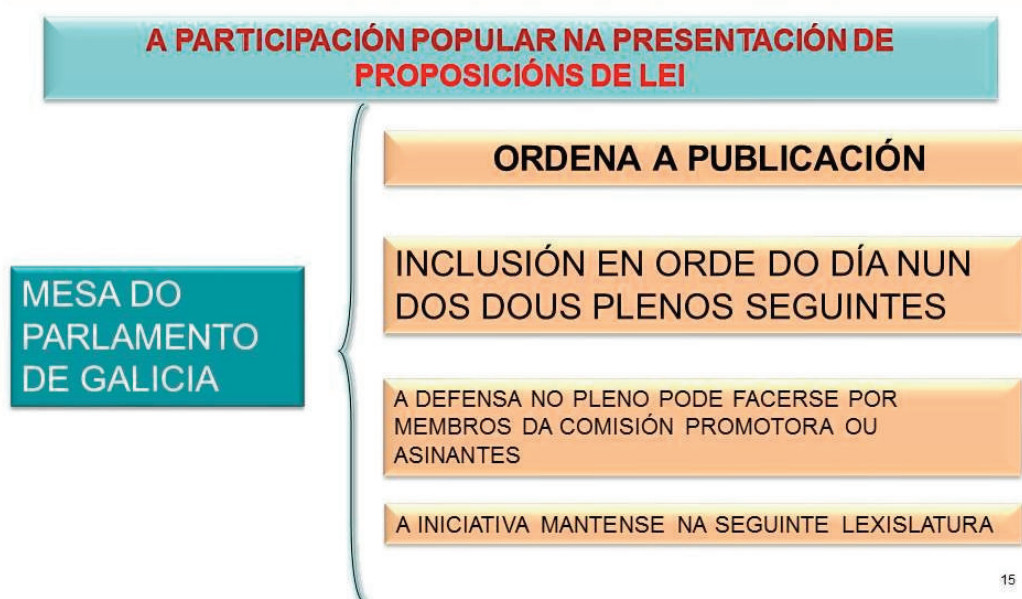
de las iniciativas legislativas populares, ¿está previsto que puedan hacer un seguimiento del grado de cumplimiento del Gobierno de la decisión que se haya tomado? ¿Está prevista su presencia en la Cámara para que puedan participar, como podrían intervenir los grupos parlamentarios, y ser un acto parlamentario más, o se limitan simplemente a poner en marcha la iniciativa y después en el procedimiento se desligan de este?

Gracias.

Xosé Antón Sarmiento Méndez

Vexamos. Unha das novidades da Lei de participación das que non puiden dar conta con suficiente detalle é que, cando se presenta unha PNL cidadá, o Parlamento se compromete —e tamén no caso das lexislativas así o fai— a ter ao día de todos os trámites que vai levando a cabo esa iniciativa. É dicir, mentres está en sede parlamentaria, nós informamos electronicamente aos autores das iniciativas do momento procesual en que está: se foi cualificada pola Mesa, se está publicada no Boletín, se vai ser incluída na orde do día, e que acordo tomou o Pleno sobre esa proposición non de lei.

Respecto da participación dos asinantes das iniciativas no procedemento posterior de tramitación dentro da Cámara pode ser ilustrativo o seguinte mapa conceptual relativo á substanciación da iniciativa lexislativa popular segundo a súa lei reguladora.

Do outro aspecto que me pregunta, é un aspecto que ten que ver coa avaliación —non tanto da lexislativa, neste caso da non lexislativa— de políticas públicas. O Parlamento de Galicia e o ordenamento xurídico galego é un dos que, aínda hoxe en día, no dereito parlamentario español, non teñen incorporados mecanismos de seguimento do cumprimento de mocións ou resolucións parlamentarias. Tamén é certo, polo que me din os compañeiros, que nos lugares onde está creado ese procedemento é coma se non se creara²¹. Porque se realmente o seguimento supón que se pode volver debater sobre se o Goberno cumpriu ou non a resolución parlamentaria, iso tamén se fai aquí. De feito, non é nada raro que se tramiten iniciativas, en pleno ou en comisión, nas que se lle pregunte ao Goberno: Remitímoslle unha proposición non de lei aprobada no pleno do día determinado. ¿Que fixo vostede para o seu cumprimento? Pero non está incorporado lexislativamente un seguimento taxado do cumprimento dela. Iso é certo.

Eva Millán Calenti

¿Algunha cousa máis quere vostede?

Un asistente (Emilio Ucha)

Xa que estamos no Parlamento, pois unha cuestión de procedemento con vostede.

É que na explicación que vostede deu deste acto quedoume unha certa dúbida cando falou das valoracións que o auditorio, entre o que me inclúo, podemos facer dos ponentes. Non sei se fixo vostede unha contraposición coa valoración que desde ese lado da trincheira que vostedes ocupan se pode facer dos intervinientes.

Eu quérolle dicir que, pola miña parte, que son asistente moi habitual a este tipo de foros, conclave, etc., e esta é a primeira vez que o escoito, ao mellor é que non o entendín ben, ¿comprende?, e prodúceme certa sorpresa. Se é que o interpretei mal, retíroo. Pero se estivera no certo, produciríame certa anguria.

Tamén quero aclararlle que cando asisto a este tipo de plenos é cunha grande dose de fe; de fe e de certa vontade de aprender cousas.

Nada máis. Non teño ningunha inqueda de acadar beneficios de ningún tipo, nin laborais nin de ningunha índole.

---

²¹ Para un estudo actualizado véxase o traballo de Josu Osés Abando en “Las interpelaciones parlamentarias”. *Manual AELPA del Parlamentario*. Coordinador Xosé Antón Sarmiento Méndez. Wolters Kluwer. Madrid. 2016

Eva Millán Calenti

Mire, vostede é precisamente unha das persoas que sempre agradecemos moitísimo cando se organizan foros porque axiliza e forma parte desta posta en escena, por dicilo así. Entón, non me refería para nada ao que dixo vostede. Eu referíame a que todo isto da participación cidadá e todas estas armas que temos e que están medrando, porque aínda están en coiros, como a iniciativa legislativa, pódenos permitir tamén a nós axuizar e avaliar a función que están facendo os políticos. Referíame basicamente a iso.

Efectivamente, moitos deputados, ao mellor, non merecen estar ocupando un posto porque están facendo cousas que non teñen nada que ver coa súa axenda laboral. Ao mellor, hoxe pola mañá ten un montón de correos que non está contestando e poden pensar: xa está aquí o asesor pasando unha mañá a saber onde. E non, está aquí traballando. E precisamente, con eses elementos que temos de participación, poder opinar así de claro.

É dicir, este home non o merece. Como non escoita nin está traballando polo que está cobrando, ao mellor non o merece. Se hai 10.000 persoas que pensan o mesmo, é un elemento estupendo que podemos utilizar como cidadáns. Referíame a iso.

Por outra banda, eu particularmente agradezo moitísimo, cando está un moderando ou presentando, que a xente participe. ¡Non sabe vostede ata que punto! É triste, cando se piden opinións á participación, que ninguén diga nada. Ao mellor é certo o que dicía a presidenta de Unicef, que nos custa moitísimo participar.

Eu fixen entrevistas para anunciar isto, e ás veces pensamos que a xente necesita unha motivación e que moitas veces non aproveita as canles que ten para participar. Tamén ás veces temos que facer, como cidadáns, un pouco de crítica de como participamos: se nos interesa ou se sempre estamos queixándonos, que tamén esa é outra. Por iso, nada, ¡parabéns para vostede por participar tan estupendamente!

¿Queda algunha cousa ou non? (*Pronúncianse palabras que non se perciben.*)

A clausura, claro. Está claro.

Un aplauso ao ponente.

CLAUSURA DA XORNADA

José Julio Fernández Rodríguez

Universidade de Santiago de Compostela

Marta Rodríguez Arias

Vicepresidenta do Parlamento de Galicia

José Julio Fernández Rodríguez

Realmente creo que esta xornada foi un éxito. Estamos a día 1 de xullo, e convocamos nesta sala a máis de 70 persoas. Foi un verdadeiro éxito. Eu estou facendo cousas continuamente na universidade e sei o difícil que resulta mover á xente, sei que é difícil chegar ás persoas, ás veces non somos capaces de facelo. Melloraremos a nosa capacidade de incidencia, pero podo asegurar que 70 persoas no Parlamento o 1 de xullo é un éxito inaudito, histórico. Pódoo asegurar —xa digo— porque estou facendo actividades continuamente.

Serei breve. Quero aproveitar este momento para animarvos, cidadanía galega —galega, e non galega tamén—, a participar na vida pública. A calidade da democracia dependerá da calidade dos representantes, pero tamén dependerá da calidade, da confianza e do compromiso da cidadanía. Temos que ter en conta iso tamén, ¿non? Non só temos que ser cidadanía reactiva, que *clica*, que *tuitea* criticamente e destrutivamente. Tamén temos que ser cidadanía comprometida e verdadeiramente creativa para ofrecer novas solucións á nosa democracia e superar os retos que temos pendentes, que son moitos, no ámbito dos dereitos, no ámbito da interculturalidade, no ámbito do respecto aos dereitos das mulleres, dos nenos, das nenas, dos maiores, etc.

Animámosvos a seguir, iso si, ao que queira seguir participando, porque tamén hai que defender a liberdade da xente. Non sei se lestes a Henry Thoreau en *Walden*, un filósofo naturalista gringo do século XIX que marchou a vivir varios anos ao monte e alí estivo moi contento, illado da sociedade. Ou sexa, debe participar o que queira, e o que non, debe ter liberdade para manterse á marxe... Eu tiña un doutorando que facía cousas do máis diverso en función da etapa da súa vida. En certo momento fixo a tese doutoral, pero antes, durante anos, estivo nunha praia vivindo coma un hippy, libremente, porque é a opción das persoas tamén. Ou sexa, que participe o que queira, e o que non, pois que viva a vida pola súa conta.

E máis nada. Reitero os agradecementos que fixen ao comezo da xornada. Clausura agora Marta, a vicepresidenta do Parlamento. Insisto nas grazas ao Parlamento pola súa dispoñibilidade, por abrírnos esta sala tan bonita dedicada a Carballo Calero e por deixarnos estar aquí debatendo e reflexionando sobre a participación cidadá.

Marta Rodríguez Arias

Para rematar, porque penso que a xornada foi interesante como para facer unha boa clausura, creo que todos aprendemos. Como deputada eu tamén estou contenta de ter asistido a esta xornada, e gustaríame incidir en dúas cuestións.

A primeira, por suposto, darvos as grazas por asistir a esta xornada. A segunda, é unha mostra de que o Parlamento de Galicia está comprometido no reto de ampliar a participación cidadá. Xa se explicaron durante toda a xornada os distintos métodos desa participación. É certo que o camiño que se ten percorrido é importante, pero tamén é certo que aínda queda un camiño moi importante por percorrer. Dende logo, niso estamos, niso está o Parlamento de Galicia, e, dende logo, comprometidos as persoas, os deputados e as deputadas que neste momento estamos nesta Cámara.

En segundo lugar, case estou obrigada a pedir perdón por ser deputada desta Cámara. Explícome. A min gustaríame dicir que eu persoalmente non entendería o meu labor como deputada se non fose pola participación dos cidadáns; o meu traballo aquí non tería sentido. É máis, o meu traballo aquí sería nada.

Cada un dos deputados levamos distintas portavocías. Eu levo a portavocía de Servizos Sociais, pero tamén temos un territorio que atender; cada un ten a súa comarca ou a súa provincia. Entón, como deputada que leva os temas sociais no Parlamento de Galicia, non tería absolutamente nada que facer se non estivese en contacto todos os días con todas as asociacións, con todas as entidades, con persoas particulares que nos chaman para contar os seus casos, o caso do seu fillo ou o caso dunha problemática que aínda non se ten coñecido por parte dos grupos parlamentarios. O noso labor no pleno non tería sentido.

É certo que acabamos de aprobar a primeira proposición non de lei de iniciativa lexislativa popular dos cueiros. Pero tamén é certo que as iniciativas que os deputados e as deputadas traemos ao Parlamento son porque as escoitamos na calle, porque nos reunimos con entidades, porque nos reunimos con particulares, e iso é unha simbiose.

Polo tanto, gustaríame pechar estas xornadas dicindo que o Parlamento de Galicia está comprometido a seguir avanzando e a seguir camiñando nese percorrido que se iniciou hai uns anos. E, dende logo, non ten sentido o traballo dos deputados e das deputadas se non é coa participación dos cidadáns.

Moitísimas grazas. Non é a primeira iniciativa que temos neste senso, pero tampouco será a última.

Graciñas.

